

Nanna Tiitinen
Sanna Kumo

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2021

YLISUKUPOLVINEN TALOUDELLINEN HUONO-OSAISUUS LAPUAN HIIPPAKUNNAN ALUEELLA

TIIVISTELMÄ

Nanna Tiitinen

Sanna Kumo

Ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus Lapuan hiippakunnan alueella

43 sivua ja 1 liite

Syksy, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Sosiaali- ja terveystalouden ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden havainnointia diakoniatyössä. Diakoniatyöntekijöille lähetetyn kyselyn tarkoituksena oli selvittää missä ja miten diakoniatyöntekijät havainnoivat ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta, jotta siihen voidaan puuttua. Vaikka opinnäytetyön pääpainona ei ollut etsiä ratkaisuja siihen, kuinka globaalien ilmiöiden voisi pysäyttää, kyselyssä on kerätty myös tietoa keinoista, joilla diakoniatyöntekijät kokivat, että voivat olla osana ehkäisemässä köyhyyden periytymistä yhä uusille sukupolville.

Aineistonhankinta toteutettiin helmikuussa 2021 strukturoidun kyselyn avulla verkossa Webropol- kysely- ja raportointityökalulla. Kysely toimitettiin hiippakuntasihteerin avustuksella Lapuan hiippakunnan alueen diakoniatyöntekijöille. Diakoniatyöntekijöitä alueella työskentelee noin 130, joista kyselyyn vastasi 50 henkilöä. Vastaukset on käyty läpi aineistolähtöistä sisältöanalyysiä hyödyntäen.

Työn teoriaosuus koostuu aineistosta koskien huono-osaisuutta ja erityisesti taloudellista huono-osaisuutta. Teoriaosuudessa kerrotaan sosiaalipalveluiden ja diakonian keinoista havainnoida ja auttaa ylisukupolvisessa taloudellisessa huono-osaisuudessa.

Kyselyyn saatujen vastausten perusteella ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus näyttäytyy diakoniatyössä kaikissa työmuodoissa. Ilmiö herätti huolta lähes kaikissa vastaajissa, ja enemmistö koki, ettei omaa keinoja puuttua ongelmaan. Kirkon työn koettiin myös paikkaavan yhteiskunnan vastuuta ilmiön parissa ja verkostotyön lisäämiselle olisi tarvetta. Tärkeimmät ajankohdat pysäyttää periytyvä köyhyys, olivat vastaajien mielestä lapsuus ja nuoruus. Merkittävimmiksi ongelmiksi vastaajat nimesivät näköalattomuuden periytymisen, diakonian resurssipulan ja verkostotyön riittämättömän hyödyntämisen.

Asiasanat: Diakoniatyö, Huono-osaisuus, Periytyvä köyhyys

ABSTRACT

Nanna Tiitinen

Sanna Kumo

Intergenerational poverty in the Lapua Diocese

43 pages and 1 appendix

Autumn, 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Degree: Bachelor of Social Services, Diaconal Work

Degree Programme in Social Services

The purpose of this thesis was to find out how deacon workers perceive intergenerational poverty in their work. The purpose of the survey that was sent to diaconal workers was to find out where and how diaconal workers noticed intergenerational poverty, so that it can be intervened in. Although the main focus of this thesis was not to find solutions to how to stop the global phenomenon, the survey also collected information on the ways of how diaconal workers felt that they could be part of preventing the transmission of poverty to next generations.

The research method of this thesis was accomplished in February 2021 and structured by using the Webropol survey- and reporting tool. The diocesan secretary in the Lapua Diocese delivered the interview to all the deacon workers in the diocese of Lapua, which has about 130 deacon workers, and about 50 of them took the survey. The data is analysed by using data-oriented content analysis.

The theoretical part of the thesis consists of material about disadvantage and especially about financial disadvantage. The theoretical part explains the means of social services and diaconia to observe and help in the intergenerational poverty.

The survey showed that intergenerational poverty is visible in all diaconal work. All respondents of the survey found the phenomenon concerning, and most of them also felt that they do not have ways to eliminate the problem. The respondents felt that the evangelical Lutheran church of Finland is filling the gaps of the insufficient resources of the society relating to this phenomenon and there would be a need to intensify interprofessionalism. The respondents also found that the most important stages where intergenerational poverty could be stopped are childhood and youth. The main problems were deemed to be the lack of prospects, the lack of resources in diaconal work, and not using enough multi-professional workers to help people with their problems.

Keywords: Diaconical work, Intergenerational poverty, Underprivileged social position

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1 HUONO-OSAISUUS	5
1.1 Taloudellinen huono-osaisuus	6
1.2 Taloudellinen huono-osaisuus 2020-luvun Suomessa	7
1.3 Sosiaalipalveluiden apu taloudelliseen huono-osaisuuteen	8
1.4 Kirkon apu taloudelliseen huono-osaisuuteen.....	9
2 YLISUKUPOLVINEN TALOUDELLINEN HUONO-OSAISUUS	10
2.1 Ylisukupolvisuuden riskitekijät.....	11
2.2 Ylisukupolvisuuden seuraukset.....	12
2.3 Ilmiön havainnoiminen sosiaalipalveluissa	13
2.4 Ilmiön havainnoiminen diakoniatyössä.....	13
3 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA PROJEKTIT.....	14
3.1 Tutkimukset Suomessa.....	15
3.2 Kansainvälinen tutkimus	16
4 LAPUAN HIIPPAKUNTA.....	16
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	17
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
6.1 Tutkimusmenetelmä.....	18
6.2 Aineistonkeruumenetelmä.....	19
6.3 Kohderyhmän kuvaus	19
6.4 Aineiston analysointi	20
6.5 Eettisyys ja luotettavuus.....	21
7 TUTKIMUSTULOKSET	22
7.1 Haastattelukysymysten tulokset.....	22
8 DIAKONIATYÖNTEKIJÖIDEN VASTAUKSIA	31
8.1 Diakoniatyö, rehellistä keskustelua ja ohjausta.....	32
8.2 Näköalattomuuden periytyminen.....	32

8.3 Verkostotyön merkitys ja vertaisryhmien mahdollisuudet.....	34
8.4 Yhteiskunnan vastuu.....	35
8.5 Diakoniatyön haasteet.....	36
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	37
LÄHTEET.....	41
LIITE 1. Kysely.....	44

JOHDANTO

Ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus on tuttu ilmiö sosiaalityössä. Sitä havainnoidaan kaikkien ikäluokkien palveluissa, alkaen varhaiskasvatuksesta jatkuen aina vanhuspalveluihin. Asiasta on tehty paljon tutkimuksia niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, mutta kierteen katkaisuun ei ole löydetty pysäyttävää ratkaisua. Opinnäytetyössämme perehdymme ongelman havainnointiin erityisesti diakoniatyön kentällä, ja tekemämme kyselyn avulla selvitämme työntekijöiden kokemuksia ilmiön havainnoinnista. Vaikka opinnäytetyössämme pääpainona ei ole etsiä ratkaisuja siihen, kuinka globaalin ilmiön voisi pysäyttää, olemme keränneet kyselyssämme myös tietoa keinoista, joilla diakoniatyöntekijät kokevat, että voisivat olla osana ehkäisemässä köyhyyden periytymistä yhä uusille sukupolville.

Opinnäytetyössämme teimme Webropol-kyselyn ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden ilmenemisestä diakoniatyössä, jonka hiippakuntasihteerin avulla lähetimme kaikille Lapuan hiippakunnan alueen diakoniatyöntekijöille. Diakoniatyöntekijöitä Lapuan hiippakunnan alueella toimii noin 130, kyselyymme heistä vastasi noin 50. Kyselyssämme pyrimme saamaan selville, havaitaanko diakoniatyössä ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta ja kuinka laajasti. Kysymme missä ja miten diakoniassa ongelma ilmenee ja millaisin keinoin vastaajat kokisivat, että ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden kierteen voisi katkaista.

1 HUONO-OSAISUUS

Huono-osaisuus tulee usein yhdistetyksi heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, niukalla toimeentulolla selviytymiseen tai ylivelkaantumiseen. Huono-osaisuutta voidaan kuitenkin tarkastella erilaisten hyvinvointi puutteiden kannalta, sekä ongelmien kasautumisen näkökulmasta. Puutteet hyvinvoinnissa voivat olla moniulotteisia ja ongelmia voi täten olla useammalla elämänsaralla lukien mukaan taloudellisen niukkuuden, sosiaaliset ja terveydelliset vaikeudet. Taloudellisten resurssien lisäksi huono-osaisuus on nivoutunut yhteen yksilöiden elämänhallintaan ja toimintakykyyn heikentävästi ja mitä suurempia hyvinvointipuutteita on sitä isommat erot ovat elintasossa ja koetussa elämänlaadussa. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 9–10.)

Huono-osaisuus voidaan nähdä sivuun jäämisenä yhteiskunnan myönteisestä edistymisestä. On huono-osaisuutta koittaa pärjätä viimesijaisilla etuuksilla, kuten toimeentulotuella ja joillakin kohdennetuilla etuuksilla, esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan tuella. Ulosotto, opintojen keskenjääminen, työkyvyttömyys, työttömyys, asunnottomuus, lasten huostaanotot ja riippuvuuksien keskellä eläminen vähentävät osallisuutta ja luovat vaikeuksia kokea luottamusta ja elämän myönteisyyttä. Alhainen elintaso kaventaa mahdollisuuksia elää elämää haluamallaan tavalla, mutta myös luo esteitä paremman elintason saavuttamiseen. Pitkäaikainen niukalla toimeentulolla eläminen lisää muita ongelmia kuten yksinäisyyttä, tunnetta omasta näkymättömyydestä ja ulkopuolisuuden kokemista. Tavanomaisesta poikkeavat elämäntavat lisäävät myös huono-osaisuuden tunteista, ja niitä voivat olla rytmittömyys elämässä, sekä erilaiset riippuvuudet. Elämän kuormittavuus on erilaista huono-osaisella, kun päivittäin mietinnässä on mistä riittäisi raha ruokaan, vaatteisiin ja asumisen kuluihin. (Saari, Eskelinen & Björklund, 2020, 17–21.)

Elämänlaadullinen huono-osaisuus tarkoittaa heikentyneitä osallisuuden kokemuksia ja ulkopuoliseksi tuntemista tärkeiden vuorovaikutuksellisten tilanteiden kentällä, kuten esimerkiksi jatkokouluttautumiseen hakeutumisessa tai työhaastatteluissa. Huono-osaisuudessa eläville tärkeitä kokemuksia ovat eläminen

ilman karensseja ja etuuksien takaisinperintää, tai että laskut ja asuminen saadaan hoidetuksi ilman luottotietojen menetystä tai häätöuhkaa. Arkipäivän onnistumisia ovat myös koulussa oleminen ilman poissaoloja, kulujen hoitaminen ilman pelkoa luottotietojen menetyksestä ja ettei ajaudu enää toistuvasti velkaantumiseen, asunnottomuuteen tai vankilakierteeseen. (Saari ym., 2020, 17–21.)

1.1 Taloudellinen huono-osaisuus

Yksi huono-osaisuuteen liittyvistä tekijöistä on taloudellinen huono-osaisuus eli köyhyys. Köyhyys on erilaista kehitysmaissa kuin Suomessa ja muuttunut tultaessa 1900-luvulta 2000-luvulle. Tämän vuoksi Suomessa nähdään köyhyyden kokemukset erilaisina, koska elintaso on kasvanut ja ymmärrys köyhyyden rajoista on muuttunut. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 14–17.) Köyhyyden muutos näkyy myös siinä, että ennen lamaa pienviljelijät olivat Suomen köyhää kansaa, kun lamasta eteenpäin köyhyys alkoi koskettaa palkansaajaväestöä. Myös köyhyyden luonne on muuttunut, nykyisin köyhyys on laajempaa, kun taas ennen lamaa se oli usein tilapäinen vaihe henkilön elämässä. (Hakamäki, 2015, s. 1.) Absoluuttinen köyhyys merkitsee sitä, etteivät edes tärkeimmät ravinto, vesi ja koti ole turvattuja. Maantieteellisesti köyhyys näyttäytyy eri tavoin ja on suhteellista riippuen elintasosta ja paikallisesta kulttuurista. Köyhyyttä voidaan määrittää eri tavoilla ja yleisin tapa mittaukselle on suhteuttaa sitä kansalaisten keskiarvoiseen toimeentuloon, ja Suomessa lukeutuminen köyhäksi tarkoittaa selviytymistä vähimmäistuloilla, kuten toimeentulo- tai minimieläkkeen tuloilla tai alle. Tavallisemmin pienituloisuutta tavataan yksinhuoltajilla, nuorilla aikuisilla, opiskelijoilla, työttömillä tai yksin asuvilla. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 14–17.)

Yksi yleisimmin käytetyistä köyhyyden mittareista on pienituloisuuden määritelmä, terminä puhutaan tuloköyhyydestä ja köyhyysriskistä. Euroopan unionin köyhyys määritelmän mukaan se kattaa ihmiset, joiden tulotaso on alle 60 prosenttia mediaanituloista. (Ohisalo, Laitiala & Saari, 2015, s. 436.) Vuonna 2019 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli 16 prosenttia suomalaisesta kotitalousväestöstä, eli 873 000 henkilöä (Suomen virallinen tilasto, 2021).

Köyhyyttä voi tarkastella objektiivisena määreenä, joka on mitattavissa tulotasolla ja verrattavissa yhteiskunnan normatiiveihin. Köyhyys on kuitenkin myös subjektiivinen ilmiö, eli ihmisen itsensä kokemus omasta taloudellisesta pärjäämisestään. Objektiivinen ja subjektiivinen tulos henkilön köyhyydestä eivät aina kohtaa. Vaikka ihminen olisi tilastollisesti määriteltävissä köyhäksi, voi sama tila merkitä henkilölle itselleen kohtuullista ja hyväksyttävissä olevaa elintasoa. (Ohisalo ym., 2015, s. 437.) Tämän takia vain taloudellisiin mittareihin perustuva köyhyysmääritelmä jää yksiulotteiseksi, sillä se ei mittaa henkilön elämässä muita tekijöitä. Tässä voidaan katsoa olevan myös ero henkilön köyhyyden ja huono-osaisuuden välillä, köyhyys keskittyy taloudellisiin resursseihin, kun taas huono-osaisuus tavoittaa myös ihmisen elämän muut hyvinvoinnin ja elinolojen tekijät. (Raunio, 2006, s.33.)

Taloudellinen huono-osaisuus ei lähtökohtaisesti tarkoita sitä, että ihminen elää kärsimyksessä ja puutteessa, vaan henkilön elämässä voi olla paljonkin iloa tuotavia asioita. Ihminen voi olla sopeutunut omaan elintasoonsa, ja jopa tietoisesti välttää nykytilannetta muuttavia tilanteita kuten koulutusta tai työtä. Kuitenkin tulevaisuuden kannalta taloudellinen huono-osaisuus näyttäytyy kielteisenä. Sen takia käytetään ilmausta ”taloudellisesta huono-osaisuudesta kärsivät henkilöt”. (Saari ym., 2020, s. 38.)

1.2 Taloudellinen huono-osaisuus 2020-luvun Suomessa

Kuilu lapsiperheiden tulo-, terveys- ja hyvinvointierojen välillä on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana, eivätkä Yhdistyneiden kansakuntien määrittelemät lasten oikeudet toteudu täysimääräisesti Suomessa (Mäkelä & Syrjä, 2021, s. 16). Ylisukupolvinen huono-osaisuus on yksi sosiaali- ja terveyspolitiikan keskeisistä haasteista 2020-luvun yhteiskunnallisen keskustelun mukaan. Samaan aikaan kuin suomalaiset ovat vauraampia kuin koskaan aikaisemmin, on toimeentulotuen varassa pitkäaikaisesti elävien perheiden määrä kasvanut. (Saari ym., 2020, s. 13.) Merkittävä osa perheistä voi huonosti kärsien kasautuvista ongelmista, kuten köyhyydestä, päihteistä, yksinäisyydestä sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimimattomuudesta (Mäkelä & Syrjä, 2021, s. 16).

Kasautuneiden riskitekijöiden kuten köyhyyden tiedetään olevan ylisukupolvisesti periytyvää, ja lapsiköyhyys onkin lähes kolminkertaistunut viimeisen 20 vuoden aikana. Me-säätiön laskurin mukaan vuonna 2020 syrjäytyneitä nuoria, eli ilman opiskelu- tai työpaikkaa oli Suomessa noin 66 000 (Mäkelä & Syrjä, 2021, s. 18). Me-säätiö on suomalainen säätiö, jonka toiminnan tarkoitus on edistää lasten ja nuorten tasavertaisuutta (Me-säätiö, i.a.). Syrjäytyneet nuoret ovat yhteiskunnallisesti kalliita. Tutkimusten perusteella koulupudokas, eli nuori, joka ei ole peruskoulun jälkeen jatkanut jatko-opintoihin tai kiinnittynyt työelämään, tulee tarvitsemaan yhteiskunnan tukia 350 000 euroa enemmän kuin vastaavan ikäinen opintojaan jatkanut henkilö. Jos ongelma saataisiin kuriin, ja koulupudokkaiden määrä putoaisi edes neljänneksellä, se tietäisi kahden miljardin euron säästöjä syntymäkohorttia kohden. (Hyytiäinen, 2019.)

1.3 Sosiaalipalveluiden apu taloudelliseen huono-osaisuuteen

Perustuslain 19§:n ensimmäisessä momentissa sanotaan "jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon" (L731/1999). Tämän lain kappaleen toimeentulo-sanana voi tulkita viittaamaan normilaskelmaan perustuvaan subjektiiviseen oikeuteen saada toimeentulotukea turvaamaan elämän perustarpeet. Huolenpidolla voidaan viitata palveluihin, joita asiakkaan on tarpeen mukaan saatava. (Taimio, 2010, s. 93.) Suomessa kattavat sosiaalipalvelut turvaavat ihmisen hyvinvointia niin, että kärsiessään köyhyydestä, ei ihminen välttämättä kärsi laajemmista puutteellisista elinoloista. Tämä selittyy hyvinvointivaltion tulonsiirron ja palveluiden toiminnalla, jolla köyhät saadaan pelastetuksi huonoista elinoloista pienistä tuloistaan huolimatta. Näin ollen ilman hyvinvointivaltiota, ihmisen laajempi hyvinvointi ja elinolot olisivat suoraan riippuvaisia henkilön tulotasoista. Suomessa palveluilla pyritään turvaamaan kohtuullinen elintaso, sisältäen terveyden, vapaa-ajan vieton, asumisen ja koulutuksen (Raunio, 2006, s. 38).

Sosiaalityössä ilmenevässä huono-osaisuudessa kyse on usein absoluuttisesta huono-osaisuudesta, kun ensisijaiset yhteiskunnan järjestämät toimet eivät ole tuoneet helpotusta ihmisen elämäntilanteeseen (Raunio, 2006, s. 32).

Sosiaalityön yksi keskeinen tehtävä on poistaa sosiaalista syrjäytymistä, leimaantumista ja alistamista. Tämä on määritelty sosiaalityön kansainvälisissä periaatteissa (Raunio, 2006, s. 16). Kansainvälisissä eettisissä periaatteissa vaaditaan myös työntekijältä työssään ihmisarvon tunnustamista ja kunnioittamista, osallistumisen ja oikeuden toteutumista ja ihmisen kohtaamista kokonaisvaltaisesti (International federation of social workers, 2018).

Toimivalla palvelujärjestelmällä ja eri sektoreiden välisellä oikea-aikaisella työskentelyllä ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden siirtymää voidaan yrittää ennaltaehkäistä. Toimeentulon turvaamisen lisäksi tärkeää on panostaa lapsuuden ja nuoruuden toimintaympäristöjen positiivisiin vaikutuksiin, varhaiskasvatukseen, kouluun ja sen tarjoamiin tukipalveluihin. (Soste, i.a.)

Sosiaalityössä huono-osaisuuden yksi keskeinen työmuoto on voimaannuttaminen, jolla perhe ja sen jäsenet saadaan tavoittelemaan pyrkimyksiään ja hallitsemaan elämäänsä tukemalla voimavarojen käyttöään (Raunio, 2006, s. 44). Sosiaalityössä koitetaan löytää keinoja tuoda perheiden elämään suojaavia tekijöitä, vapautuen samalla menneisyyden painolastista (Nousiainen, Petrelius & Yliruka, 2016, s. 3). Ammattilaiset kokevat, että tarvitaan sellaista sosiaalityötä, jossa tunnistetaan huono-osaisuus henkilön elettyinä, kokemuksellisenä ja periytyvänä asiana. Puhutaan näköalastavasta orientaatiosta, joka on vastakohta huono-osaisuudessa ilmenevälle näköalattomuudelle. (Nousiainen, Petrelius & Yliruka, 2016, s. 29.)

1.4 Kirkon apu taloudelliseen huono-osaisuuteen

Diakoniatyön asema seurakuntatyössä on Suomessa erityisen vahva, ja poikkeakin muista kristillisistä kirkkoista sekä muiden Pohjoismaiden luterilaisista kirkkoista tältä osin (Hiilamo, 2016, s. 289). Kirkkojärjestyksen 6 § 1 mukaan kaikissa seurakunnissa tulee olla huono-osaisten auttamiseen keskitetty diakoniatyöntekijän virka (L1055/1993). Diakoniassa taloudellista avustusta saavat henkilöt ovat useimmiten myös muiden palveluiden, esimerkiksi sosiaalityön tuen varassa. Diakoniatyössä taloudellinen avustus on tarkoitettu akuuttitilanteisiin, jolloin pitkäaikaisen taloudellisen asiakassuhteen solmiminen pyritään välttämään.

Diakonia tarjoaa lisäksi neuvonta, keskustelu- ja ruoka-apua taloudellisessa huono-osaisuudessa eläville, jolloin asiakassuhde saattaa olla pidempi. (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.) Henkilön tai perheiden ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus voi diakoniatyössä tulla esille myös ryhmätoiminnassa, kuten perhekerhoissa, rippikoulussa, aamupuuroilla, tai muussa seurakuntaelämässä, joissa työntekijöillä on mahdollisuus tutustua asiakkaisiin paremmin. Näissä tilanteissa asiakkaille voidaan tarjota matalalla kynnyksellä ohjeistusta talouden hallintaan, vahvistaa uskoa tulevaan, esimerkiksi kannustamalla nuoria opiskelemaan tai hakemaan töitä.

Diakoniatyön taloudellisessa avustamisessa on tapahtunut muutosta 1990-luvun laman jälkeen. Diakoniatyö oli tätä ennen suuntautunut pääasiassa vanhuksiin, kun laman seurauksena asiakasryhmässä korostuivat työikäiset asiakkaat. Kotikäynnit vaihtuivat vastaanottotyöhön, joilla myönnettiin taloudellista apua ruokaan, velkoihin ja muuhun elämiseen. (Hiilamo, 2016, s. 290.)

2 YLISUKUPOLVINEN TALOUDELLINEN HUONO-OSAISUUS

Taloudellisen huono-osaisuuden periytyemisellä tarkoitetaan sitä, että vanhempien omat taloudellisen hyvinvoinnin ongelmat kulkevat eteenpäin tai jatkuvat lapsille. Perheiden ongelmat selviytyä yhdellä elämänalueella voi vaikuttaa lapsien hyvinvointiin monilla elämänalueilla. Ylisukupolvisuuden muodostumiseen liittyy psykososiaaliset, sosioekonomiset, geneettiset ja biologiset osatekijät ja niiden yhteisvaikutukset. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2021.) Tarkastellessa taloudellisessa huono-osaisuudessa eläviä suomalaisia, on muistettava, että huono-osaiset eivät ole selvärajainen ja yhtenäinen ryhmä, vaikka he näyttävät näin palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmien rakenteissa. Samoin kaikki saman perheen tai suvun sisällä olevat jäsenet eivät automaattisesti kärsi huono-osaisuudesta. Näin ollen determinismi, eli geenien ja kulttuurin ylisukupolvinen

vaikutus ei ole suoraan määräävä tekijä sille, periytyykö huono-osaisuus vanhemmalta lapselle. (Saari ym., 2020, s. 36, 44.)

2.1 Ylisukupolvisuuden riskitekijät

Ylisukupolvisen huono-osaisuuden riskitekijöiden ilmenemistä tutkitaan esimerkiksi epigenetiikan tieteen alalla, jossa evolutiivisia ja sosiaalisia tekijöitä kiedotaan yhteen (Saari ym., 2020, s. 22). Riskitekijöiden tiedetään alkavan jo sikiöaikana, mikäli odottava äiti kärsii stressitekijöistä, kuten väkivallan pelosta tai köyhyydestä. Tämä aiheuttaa sikiölle ns. toksista stressiä, joka vaikuttaa pysyvästi kehittyvän sikiön aivoihin. Tämä vaikuttaa negatiivisesti sikiön kykyyn kehittyä myöhemmin tasapainoiseksi aikuiseksi. (Mäkelä & Syrjä, 2020, s. 16) Taloudelliseen huono-osaisuuteen päätymiseen liittyy myös sitä korostavia riskitekijöitä, jotka ovat voineet kulkeutua sukupolvelta toiselle. Näitä ovat esimerkiksi koulutautumattomuus, työttömyys, ADHD, sekä mielenterveysongelmat.

Vaikka huono-osaisuus voi periytyä, eivät edellisten sukupolvien ongelmat saa kuitenkaan suoraan määrittää tulevien sukupolvien tulevaisuutta. (Nousiainen, Petrelius & Yliruka, 2016, s. 3.) Suurin osa huono-osaisuudessa kasvanneista lapsista välttää ongelman ylisukupolvisuuden ja kiinnittyy yhteiskuntaan positiivisesti. (Saari ym., 2020, s. 16) Lapsuudenkodin tulotaso on siltikin kytköksissä aikuisuuden taloudelliseen tilanteeseen. Selkeimmin siirtymää näkyy kaikista pieni- ja suurituloisimmissa perheissä. (Saari ym., 2020, s. 76.) Saaren mukaan ydintekijöitä ylisukupolviselle huono-osaisuudelle ovat toimintakykyjen vähentyminen, arjen rakenteiden heikentyminen ja palveluiden sekä tulosiirtojen kytkeytymättömyys niitä käyttävien henkilöiden elämän kannattelevien elementtien osaksi (Saari ym., 2020, s. 15).

Kasvavan lapsen hyvinvointiin vaikuttavat perheen sisäiset ja ulkoiset resurssit. Verkostojen ja virikkeiden puute sekä perheen näköalattomuus lisäävät riskiä lasten huono-osaisuuteen. Perustarpeiden täyttyminen toimii suojaavana tekijänä, näitä ovat turvallinen lapsuus, merkittävät ihmissuhteet sekä fyysinen ja taloudellinen turvallisuus. Vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutuksesta omiin

lapsiinsa kertoo se, että tutkimusten mukaan alhaisemmin koulutetut vanhemmat pystyvät tukemaan lapsiaan koulunkäynnissä heikommin kuin korkeammin koulutetut vanhemmat. (Hakamäki, 2015, s. 20–23.) Sosiaalityöntekijät kokevat, että merkittävimpiä riskitekijöitä periytyvälle huono-osaisuudelle on näköalattomuuden periytyminen, jonka vuoksi sosiaalisen pääoman vahvistaminen jo varhaislapsuudessa on merkittävää (Nousiainen, Petrelius & Yliruka, 2016, s. 28).

2.2 Ylisukupolvisuuden seuraukset

Toimeentulon ollessa niukka, lasten riski myöhäisemmän iän hyvinvoinnin ongelmiin kasvaa. Perheiden ongelmat heijastuvat suoraan lapseen, kuten huono taloudellinen tilanne, joka voi vaikuttaa lapsen laadukkaan ravinnon saantiin, vaate ja harrastustoimintaan ja niiden puuttumiseen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2021.) Lapsuuden köyhyydellä on yhteys lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Lapsuudessa koetun pitkäaikaisen köyhyyden vaikutus kognitiivisten taitojen ja mielenterveyden tasapainoiseen kehittymiseen vaikuttaa henkilön elämään aikuisikään asti (Hakamäki, 2015, s. 1).

Köyhyys jättää myös osattomuuden tunnetta, kun lapsi kokee jäävänsä ulkopuoliseksi sellaisesta elämästä, jota muut vastaava ikäiset elävät. Tähän kuuluu ulkopuolisuus harrastuksista, vapaa-ajan vietto mahdollisuuksista ja osallisuudesta yhteisöllisyyteen. Lisäksi mahdollinen huolenpidon puute, oppimisvaikeudet ja koulupudokkuus kaventavat entisestään tulevaisuuden näkymiä. Jo nuorena alkanut syrjäytymisen ja osattomuuden kierre aiheuttaa häpeää. (Henttonen & Malakavaara, 2018, s. 59.) Ylisukupolvisesti kulkevan trauman tiedetään hankaloittavan hyvän vanhemmuuden toteutumista (Mäkelä & Syrjä, 2021, s. 21)

Perheen tuloilla on vaikutusta useaan eri elämän osa-alueeseen, se vaikuttaa asuinalueeseen, lastenhoitoon ja kasvatukseen, perheen terveyteen ja perhe-elämän kiinteyteen ja säännöllisyyteen. Köyhyys on stressitekijä vanhemmille, aiheuttaen stressiä myös lapsissa heikentäen heidän hyvinvointiaan. Stressi ja köyhyys heikentää kodin ilmapiiriä, vaikuttaa negatiivisesti vanhemmuuteen ja kasvatustyöhön. Köyhyys on yhteydessä vanhempien masennukseen, etenkin

äidin masennuksen on todettu olevan erityisen vahingollista lapsille. Vanhempien masennuksella on yhteys myös lasten ja nuorten masennusriskiin. (Hakamäki, 2015, s. 20–21.)

2.3 Ilmiön havainnoiminen sosiaalipalveluissa

Sosiaalialan ammattihenkilön eettisissä ohjeissa mainitaan henkilön kokonaisvaltainen huomioiminen ja voimavarat. Tähän sisältyy henkilön näkeminen osana suurempaa kokonaisuutta, perhettä, yhteisöä ja yhteiskuntaa. Tämän vuoksi on tunnistettava kuinka nämä tekijät vaikuttavat henkilön elämään. (Talentia, 2017, s. 18–20.) Perheiden ylisukupolviset taloudelliset ongelmat voivat ilmetä monissa eri sosiaalipalveluissa. Sosiaalipalveluita, joita perheille voidaan kohdentaa ovat muun muassa sosiaalityö ja sosiaaliohjaus, perhetyö, kotipalvelu, päihde- ja mielenterveystyö, kasvatusta ja perheneuvonta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, i.a.) Kaikissa palveluissa ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta voidaan havaita ja yrittää ennaltaehkäistä kohdentamalla palvelut oikea-aikaisesti ja perhe- sekä yksilölähtöisesti, sekä panostamalla verkostoyhteistyöhön.

2.4 Ilmiön havainnoiminen diakoniatyössä

Diakoniatyössä taloudellisen huono-osaisuuden havainnoimista tehdään kaikilla työaloilla, kuten taloudellista tukea ja ruoka-apua myönnettäessä, sekä ruokaavun jakotilaisuuksissa. Lisäksi ylisukupolvistunutta huono-osaisuutta havainnoidaan myös kotikäynneillä, mutta vastaavasti myös yhteisöruokailuissa ja varhaiskasvatuksen kerhotoiminnoissa, sekä muissa yhteisötapaamisissa. Taloudellista tukea myönnettäessä kartoitetaan henkilön elämäntilannetta, joka tekee periytyvyyden havainnoinnin mahdolliseksi konkreettisesti, sekä etenkin silloin kun on kyse koko perheen taloudellisesta tukemisesta sähkölaskun kuittaamisella tai perheen lasten harrastusmaksujen tukemisella. Taloudellinen auttaminen, ruokakassit ja vähävaraisten ruokailut ovat muuttuneet pysyväksi avustusmuodoksi kirkoissa, vaikka ne ovat alun perin olleet väliaikainen ratkaisu 1990-luvun lamaan. Ruokaavun kehittäminen on ollut muutoksessa ja nykyisillään se

tukee ruokahävikin vähentämistä, kestävää kehitystä, sekä ilmastonmuutoksen torjumista. (Alava, Kela, Nikkanen & Paloviita, 2020, 31, 40.)

Diakoniassa havaitut ongelmat ovat asiakkuuden jatkuvuus ja ylisukupolvisuus. Tukeen on totuttu ja se nähdään jatkumona sosiaaliturvalle. Asiakkaissa nähdään toisen ja kolmannen polven apua tarvitsevia, ja heidän tapaamisensa ovat säännöllistyneet ja työntekijät ovat lisäksi huomanneet osan asiakkaista pitävän taloudellisen tuen saamista subjektiivisena oikeutena. Ilmiö on sikäli vielä uusi, että sitä on kysytty vuoden 2013 diakoniabarometrissä ensimmäisen kerran. Seuraavan kerran tilannetta oli tarkasteltu 2018 diakoniabarometrissä ja työntekijöiden havainnot aiheeseen olivat kasvaneet jo hieman alle puoleen työntekijöistä, kun taas vuoden 2020 diakoniabarometrissä samaa mieltä olivat olleet kaksi kolmasosaa työntekijöistä. Vuonna 2020 diakoniabarometrin teettämän kyselyn mukaan Lapuan hiippakunnan osalta vastanneista 64 % oli sitä mieltä, että asiakkaat pitävät seurakunnan taloudellista tukea subjektiivisena oikeutenaan. (Alava ym., 2020, s.41)

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA PROJEKTIT

Köyhyys on keskeisellä sijalla Euroopan komission talous-, työllisyys-, ja sosiaalipoliittisissa linjauksissa. Eurooppa 2020-strategiassa valtioiden ja hallitusten pyrkimys oli nostaa ainakin 20 miljoonaa ihmistä köyhyydestä ja syrjäytymisestä vuosien 2010–2020 aikana. (Valtiovarainministeriö, i.a.) Suomessa köyhyys- ja syrjäytymisriski oli pienentynyt seurantavuosien aikana, mutta kehitys ei ole ollut tasaisesti vähenevää (Suomen virallinen tilasto, 2021). Euroopan tasolla köyhyys kasvoi strategian seuranta-ajalla (Ahokas, Iivonen, Markkanen, Cantell, Eskelinen, Sironen & Järvinen, 2017, s. 8).

3.1 Tutkimukset Suomessa

Ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus on ollut Suomessa laajasti tutkimusten kohteena. 1970- ja 1980-luvulla toteutettiin köyhyystutkimuksia, joissa tarkasteltiin sosioekonomisen aseman periytyvyyttä sukupolvelta toiselle, samaa tutkittiin myös 1990-luvun alkuvuosien lama-aikana. Koosteet tutkimuksista on kerätty Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Suomessa 2000-luvulla tehdyt tutkimukset voidaan jakaa neljään ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat pitkän aikavälin tutkimukset, jotka alkoivat 1960-luvun kohorttitutkimuksista. Kohorttitutkimusten tavoitteena on ollut tutkia lasten kasvua ja kansanterveyttä. Toinen tutkimusryhmä on rekisteritutkimus, etenkin 1987 ja 1997 syntyneitä kerätyt paneelit ovat olennainen osa tätä tutkimusta. Rekisteritutkimusten avulla on saatu tietoa lasten elämää kuormittavista tekijöistä sekä ylisukupolvisista siirtymistä. Kolmas ryhmä koostuu tapaustutkimuksista ja asiakashaastatteluista. Neljäs ryhmä suomalaisessa tutkimuskentässä ovat retrospektiiviset kyselytutkimukset ja haastattelut, joka perustuu vastaajien muisteluihin lapsuudestaan ja kuvauksiin nykytilanteestaan. (Saari ym., 2020, s. 27–28.)

Suomessa vakiintunut kvantitatiivinen köyhyystutkimus mittaa köyhien ja huono-osaisten määrää ja kehitystä, sekä sitä mikä aiheuttaa huono-osaisuutta ja mikä siltä suojaa. Nämä tutkimukset käsittävät Suomessa vakituisesti asuvat kotitaloudet, jolloin osa huono-osaisuudesta selvästi kärsivistä ihmisistä jää sen ulkopuolelle. Tähän joukkoon voidaan laskea vankilassa olevat, osoitteettomat sekä pitkäaikaisesti laitoksissa, ulkomailla ja sairaaloissa olevat henkilöt. Huono-osaisuutta on tutkittu myös laadullisin menetelmin, esimerkkinä ruokajonoa käsittelevät tutkimukset sekä aihetta on kartoitettu menestyksekkäästi kirjoituspyynnöin, jonka useita satoja kirjoja kattanut materiaali antoi pohjaa useille tutkimuksille. (Niemelä & Saari, 2013, s. 8–9.)

Aiempien suomalaisten tutkimuksien perusteella on havaittu, että tärkein kohde-ryhmä ongelman poistamiseksi ovat lapset ja nuoret. Haasteena ilmiössä on löytää varsinaiset avuntarvitsijat. Suomessa aihepiiriin tutkimukseen panostetaan, muun muassa vuonna 2019 Turun yliopiston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuskonsortio INVEST pääsi mukaan Suomen Akatemia

lippulaivaohjelmaan 8,25 miljoonan euron rahoituksella. Rahoitus on myönnetty neljälle vuodelle. INVEST-hankkeen tutkijoiden tavoitteena on rakentaa Hyvinvointivaltio 2.0, jossa kohdennetuilla interventioilla tuetaan perheitä, jotka kärsivät kasautuneista ongelmista. Taustalla olevia muita hankkeita ovat esimerkiksi ERC-hanke INDIRECT, joka tutkii periytyvää huono-osaisuutta, sekä TITA-hanke, jossa tutkitaan eriarvoisuuden torjumista niukkuuden aikana. (Hyytiäinen, 2019.)

3.2 Kansainvälinen tutkimus

Ongelman globaalista luonteesta johtuen aiheesta on teetetty useita kansainvälisiä tutkimuksia. EAPN eli The European Anti-Poverty Network on suurin eurooppalainen verkosto, johon kuuluu lukuisia toimijoita eurooppalaisista järjestöistä, kansalaisjärjestöistä ja ruohonjuuritason toimijoista, joiden yhteisenä pyrkimyksenä on vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä Euroopassa. EAPN on julkaissut aiheesta lukuisia tutkimuksia, jotka ovat luettavissa heidän verkkosivuillaan. (The European anti-poverty network i.a.)

Kansainvälisiä tutkimuksia voi tarkastella myös Euroopan komission Eurobarometri-tutkimuksista. Eurobarometrit ovat vuodesta 2007 alkaen toteutettuja kyselytutkimuksia, joilla kerätään Euroopan unionin kansalaisten näkemyksiä eri aihepiireistä. Yksi tutkittava aihe on ollut köyhyys Euroopassa. (Euroopan parlamentti, i.a.)

4 LAPUAN HIIPPAKUNTA

Hiippakunta tarkoittaa kirkollista vyöhykettä, jota hallinnoivat tuomiokapituli ja piispa. Hiippakunnat seuraavat seurakuntia, sekä opastavat ja tukevat heitä työskentelyssä (Juntunen ym., 2006, s. 27.) Suomen evankelisluterilaisia hiippakuntia on yhdeksän ja Lapuan hiippakunta on yksi niistä. Lapuan hiippakunta oli

seitsemäs Suomessa syntynyt hiippakunta vuonna 1956. Alueella asuvasta väestöstä noin 78,5 % kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon. Lapuan hiippakunnan alueella toimivissa seurakunnissa jäseniä on yhteensä noin 411700. Rovastikuntia hiippakuntaan kuuluu 6. Lapuan hiippakunnan rovastikunnat ovat Etelä-Pohjanmaan-, Järvi-Pohjanmaan-, Kauhajoen-, Isokyrön-, Jyväskylän-, ja Pohjoisen Keski-Suomen rovastikunnat. Lapuan hiippakunnan alueella toimii 44 seurakuntaa. Alueella toimivista seurakunnista diakoneja ja diakonisseja on yhteensä noin 130. (Lapuan hiippakunta, i.a.) Lapuan hiippakunnan alueella piispana on toiminut Simo Peura vuodesta 2004 lähtien (Lapuan piispa, i.a). Piispanvaalit toimitetaan vuonna 2021 ja valittu piispa vihitään virkaansa vuoden 2022 alussa. (Lapuan hiippakunta, i.a.-a).

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Odotukset tutkimustuloksista oli saada periytyvän taloudellisen huono-osaisuuden tunnistamisesta selville, kuinka yleinen ilmiö on diakoniatyön kentillä paikallisesti. Tuloksia odotimme myös saavamme siitä tuntevatko työntekijät olevansa kykenemättömiä vähentämään periytyvyyttä yhteiskunnan ja kirkon tarjoamalla keinoilla, sekä siitä kuinka pitkä kokemus diakoniantyöntekijöillä on virassaan ilmiön havainnoimiseen. Tällä tutkimuksella selvitetään miten diakoniatyöntekijät havaitsevat ylisukupolvisuutta työssään, onko heillä riittävästi keinoja työkennellä periytyvyyden kierteen katkeamiseksi tai ennaltaehkäisemiseksi, ja millaiset keinot he ovat havainneet hyödylliseksi työskentelyssä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää, kuinka periytyvää taloudellista huono-osaisuutta pystytään havainnoimaan diakoniatyössä, jonne kyselyn olimme suunnanneet. Aiheesta on tehty paljon tutkimuksia ja se on alan ammattilaisten keskuudessa tiedostettu ilmiö. Mielenkiintomme aiheeseen ja halu tutkia asiaa tarkemmin on muodostunut omien kokemusten vuoksi, sekä sen vuoksi, kuinka pitkäaikaisesta ja tiedostetusta ongelmasta on kyse, eikä silti ole löydetty ratkaisua kuinka ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta voitaisiin tehokkaasti ennaltaehkäistä. Siksi lähdimme opinnäytetyössämme ongelman alkujuurilta, eli havainnoinnista. Tutkimuskysymyksillä olemme pyrkineet luomaan mahdollisimman kokonaisvaltaisen näkemyksen käsiteltävästä ilmiöstä.

6.1 Tutkimusmenetelmä

Menetelmämme oli kvantitatiivinen tutkimus eli määrällinen tutkimus, mutta se sisälsi myös kvalitatiivisia eli laadullisia kysymyksiä. Kvantitatiivinen tutkimus nojaa aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin, sekä määrälliseen mittaukseen. Havaintoaineiston keruuseen kuuluvat strukturoidut haastattelut ja kyselyt. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2016, s. 140.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on teoreettinen selitys jollekin ilmiölle tai tuoda esiin näkemyksiä tietyistä toiminnoista tai ilmiön kuvailusta. Laadullisessa tutkimuksessa pääosassa ovat ne henkilöt, joilta tietoa kerätään, koska heillä on eniten tietoa ja kertynyttä kokemusta tapahtuneesta tai ilmiöstä. Tiedonantajien valikoinnin tulee olla tarkoin mietittyä ja kuinka he täyttävät tarkoituksen vaatimukset. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98.) Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus voivat olla myös vaikeaa erotella toisistaan, lisäksi tutkimustyyliä käytetään rinnakkain ja toisiaan täydentävästi, tai toisiaan edeltävästi ohjaten seuraavaan tutkimustyyliin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2016, s. 136–137). Kyselyn ja haastattelun toteuttamiselle saadaan hyötyä valitsemalla vastaajat sen mukaan, että heillä on jo entuudestaan tietoa tarkasteltavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98).

6.2 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmämme oli kysely. Kyselyn teemana oli opinnäytetyön tutkimuksen aiheena oleva ilmiö ylisukupolvisesta taloudellisesta huono-osaisuudesta paikallisesti Lapuan hiippakunnan alueella diakoniatyöntekijöiden havainnoista ja näkökulmasta. Diakoniatyössä työntekijät kohtaavat ihmisiä erilaisten tilanteiden keskellä antaen apua ja tukea hengellisesti, fyysisesti ja taloudellisesti (Juntunen ym., 2006, s. 59). Kyselyllämme pyrimme havainnoimaan ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta ilmiönä ja tuomaan esiin erilaisia haasteita, joita diakoniatyöntekijät kohtaavat työssään periytyvyys ongelman kohdassaan, sekä tapoja, joilla sen ennaltaehkäiseminen voi olla mahdollista.

Haastattelu oli muodoltaan asiantuntija kysely, koska se toteutettiin rajatusti vain evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöille. Toteutimme aineistonhankinnan Webropol-kysely- ja raportointityökalua apuna käyttäen. Laadimme kyselyn, joka sisälsi yhteensä 14 kysymystä, joista strukturoitujen kysymyksien osuus oli yhdeksän ja loput viisi olivat avoimia. Kysely toteutettiin jo aiemmin laatimamme aikataulun mukaisesti ja se avattiin diakoniatyöntekijöille vastattavaksi 29.1.2021 ja se päättyi 12.2.2021. Kyselyymme vastasi viisikymmentä diakoniatyöntekijää, mutta varsinaisia vastauksia saimme 45–50, vaihtelevuus selittyi sillä, että pieni osa jätti osaan kysymyksistä vastaamatta. Diakoniatyöntekijöitä on Lapuan hiippakunnan alueella noin 130, joten kohtasimme jonkin verran katoa vastaajista. Vastaajien määrä oli silti riittävä toteuttaaksemme opinnäytetyön kyselyn pohjalta ja julkistaaksemme tulokset. Tutkimustulosten tueksi käytimme myös materiaalia kirjallisuudesta, sekä aikaisemmista tutkimustuloksista.

6.3 Kohderyhmän kuvaus

Kohderyhmäksemme valikoitui evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijät Lapuan hiippakunnan alueella toimivissa seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä. Diakoniatyöntekijöitä alueella kuuluvissa seurakunnissa on noin 130 (Lapuan hiippakunta, i.a). Diakoniatyöntekijöiden vastuulla on ihmisarvon puolustaminen,

hädän tunnistaminen ja kohtaaminen. Työssään he kohtaavat ihmisiä erilaisissa tilanteissa, auttavat ja edistävät heidän hyvinvointiaan huomioiden heidän fyysiset, sosiaaliset, aineelliset, henkiset ja hengelliset tarpeet. Kirkon työntekijöinä diakoneilta ja diakonisseilta edellytetään laajaa tuntemusta ja osaamista vuorovaikutustilanteissa, sekä teologian tuntemusta ja arvo-osaamista toimintaympäristö- ja yhteisöosaamisen lisäksi. Heidän tulee myös tuntea kirkon työelämää ja kehittämisen osaamisen menetelmiä. (Suomen ev.lut. Kirkko, i.a.-a)

6.4 Aineiston analysointi

Toteutimme analyysin laadullisena ja osin määrällisenä tutkimuksena aineistolähtöisesti ja sisältöanalyysiä hyödyntämällä. Aloitimme aineiston läpikäymisen heti kyselyn sulkeuduttua. Tutkimme vastausten eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, sekä pelkistimme vastauksia ja tutkimukselle tarpeettomat tai puutteelliset vastaukset pois. Tämän jälkeen järjestelimme ja luokittelimme aineistosta saatuja vastauksia eri aihealueisiin vastausmäärien mukaisesti. Aineiston käsittely ja analysointi aloitetaan mahdollisimman pian kyselyn toteuttamisen jälkeen. Analysointiin kuuluu tietojen läpikäynti, tarkistaminen ja pohdinta siitä onko joitakin vastauksia mahdollisesti hylättävä niiden puutteellisen täyttötavan tai virheellisyyden vuoksi. Seuraavana vaiheena on aineiston järjestäminen ja luokittelu analysointia ja tallentamista varten. Toimet aineiston järjestelystä riippuvat siitä millainen tutkimustyyli on kyseessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2016, s. 221–223.)

Avoimien kysymysten vastauksia tarkastelimme sisällönanalyysin mukaisesti teemoitteluilla ja luokitteluilla. Lisäsimme tekstiimme saamamme aineiston vastauksia, sekä kuvioita kuvailemaan tutkimuksemme tuloksia. Kursivoidut tekstit ovat suoria lainauksia tekemämme Webropol-kyselyn saaduista avoimista vastauksista. Avoimista kysymyksistä tuli paljon mielenkiintoista ainestoa, jonka läpikäyminen ja luokittelu vei runsaasti aikaa. Lajittelimme vastaukset aihepiireittäin ja koostimme niistä yhteenvedon tutkimustuloksiimme ja teimme sen perusteella johtopäätökset. Lähtökohtana analyysissa oli saada selville ja kerätä tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Analysointi tapoja on monia, mutta ne voi

luokitella silti kahteen pääryhmään, toinen on selittävä ja toinen ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa. Selittämisessä käytetään tilastollista analyysia ja päätelmien tekemistä, kun taas ymmärtämisessä laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. Periaatteena on valita sellainen analyysitapa, joka tuo esiin vastauksen käsiteltävään probleemaan tai tutkimukseen. Tavallisimmat tekniikat analysoinnissa ovat tyypittely, teemoittelu, sisällönerittely, keskusteluanalyysi ja diskurssi-analyysi. Aineiston laajuus voi olla suuri, jolloin tutkijat eivät välttämättä pysty käyttämään kaikkea keräämäänsä aineistoa, eikä kaikkea materiaalia olekaan tarpeen analysoida. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2016, s. 224–225).

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössämme sitouduimme noudattamaan alan eettisiä periaatteita. Työskentelymme ja tavoitteemme taustalla voimme nähdä diakoniatyöntekijöiden eettiset ohjeet, joissa korostuu toivon, läpinäkyvyyden ja luottamuksen kunnioittaminen (Diakoniatyöntekijöiden liitto, 2016). Sitouduimme työskentelyssämme ehdottomaan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuteen. Työstämämme kysely toteutettiin anonyymisti, emmekä keränneet henkilötietoja, myöskään vastaajat eivät kertoneet kohtaamistaan ihmisistä siten että he olisivat olleet vastauksissa tunnistettavissa. Kysymykset ovat valikoituneet ja muotoiltu niin, etteivät ne eettisesti loukkaa tai ole asenteellisia kirkonalantöntekijöitä, kirkkoa tai yhteiskuntaa kohtaan. Mahdollinen paperimateriaali on säilytetty siten, ettei se ole päätynyt ulkopuolisten nähtäväksi ja tuhottu asianmukaisesti työskentelyn loputtua. Toimintamme yhteistyötahojen kanssa oli läpinäkyvää, kerroimme mihin käyttötarkoitukseen kysely toteutettiin ja kuinka sitä käsitelimme työssämme.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyymme vastasi 50 diakoniatyöntekijää anonyymisti. Tuomme tuloksis-
samme esiin diakoniatyöntekijöiden näkökulman opinnäytetyön aiheena olevasta
ylisukupolvisesta taloudellisesta huono-osaisuudesta Lapuan hiippakunnan alu-
eella kuvioiden ja yhteenvetojen keinoin. Vastaajien määrä vaihteli neljästäkym-
menestäviidestä vastaajasta viiteenkymmeneen vastaajaan riippuen esitetyistä
kysymyksistä. Vähiten vastauksia keräsi avoin kysymys: Millaisia menetelmiä
huono-osaisuuden kierteen katkaisuun tulisi käyttää, tähän kysymykseen vastaa-
jia oli neljäkymmentäviisi.

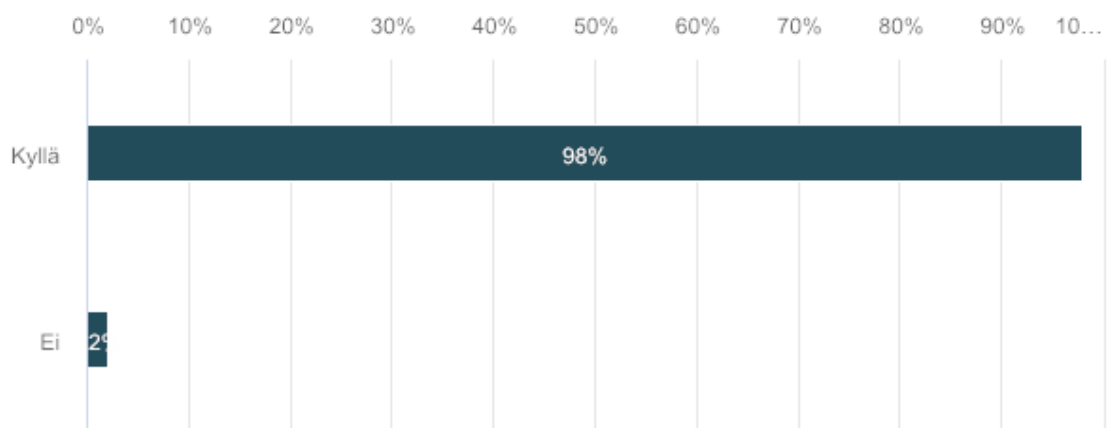
7.1 Haastattelukysymysten tulokset

Oletko havainnut ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta työtä tehdessäsi?

Vastaajien määrä: 50

Kyllä 98 %

Ei 2 %

Kuvio 1. Haastattelukysymys

Kaikki vastaajista yhtä lukuun ottamatta olivat havainneet työssään ylisukupol-
vista taloudellista huono-osaisuutta.

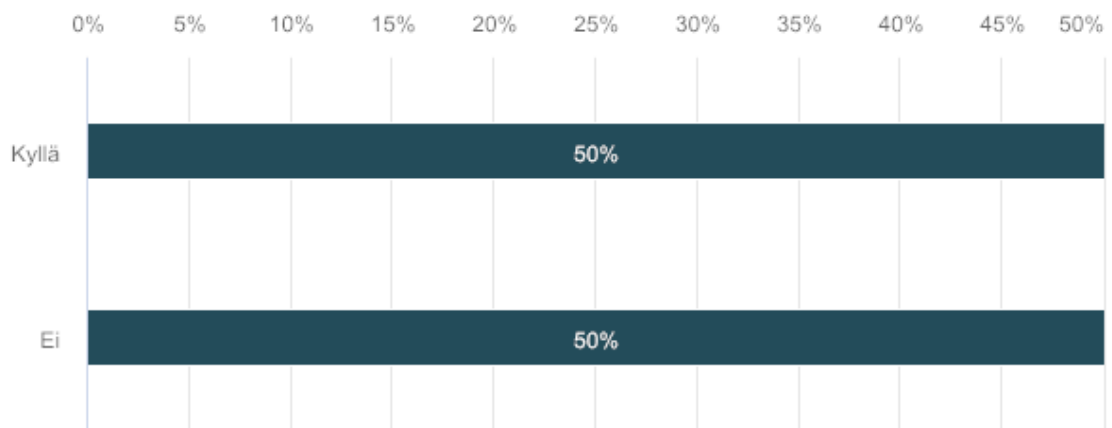
Taloudellisessa avustamisessa luonnollisesti eniten, mutta huono-osaisuus näkyy ihan jokaisessa työmuodossa: lapsityössä, nuorisotyössä, perhetyössä jne.

Käytätkö kysymyksiä taloudellisen huono-osaisuuden periytyvyyden havaitsemiseksi?

Vastaajien määrä: 50

Kyllä 50 %

Ei 50 %

Kuvio 2. Haastattelukysymys

Puolet vastaajista käyttivät kysymyksiä selvittääkseen voisiko taustalla olla ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta.

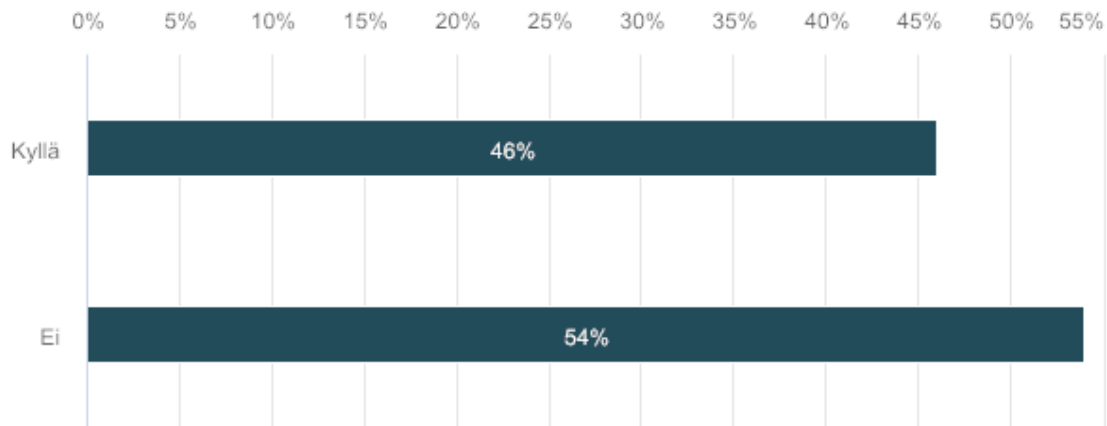
Voin ottaa asiaa puheeksi kohtaamieni ihmisten kanssa ja ohjata heitä pyhähtymään miettimään ajatuksella sitä, millä tavoin arjen talouden hallintaa, rahanhallintaa voisi kehittää. Ja millä tavoin voisi ehkä välttää toistamasta samoja ratkaisumalleja, kuin mitä vanhemmat tai isovanhemmat ovat toteuttaneet.

Koetko että itselläsi on keinoja vaikuttaa taloudellisen huono-osaisuuden kierteen katkaisuun?

Vastaajien määrä: 50

Kyllä 46 %

Ei 54 %

Kuvio 3. Haastattelukysymys

Hieman alle puolet vastaajista koki, että heillä on työntekijöinä keinoja vaikuttaa taloudellisen huono-osaisuuden periytymisen torjumiseksi.

Vanhempien tukeminen kasvatustyössään. Koko perheen kanssa tiivis työskentely ja vanhempien asenteen muuttaminen työntekoon ja koulutukseen. Olen todennut, että intensiivinen työskentely perheen kanssa voi voimaannuttaa myös vanhemmat niin, että heille tavoite omassa elämässä. Silloin kierre yleensä katkeaa.

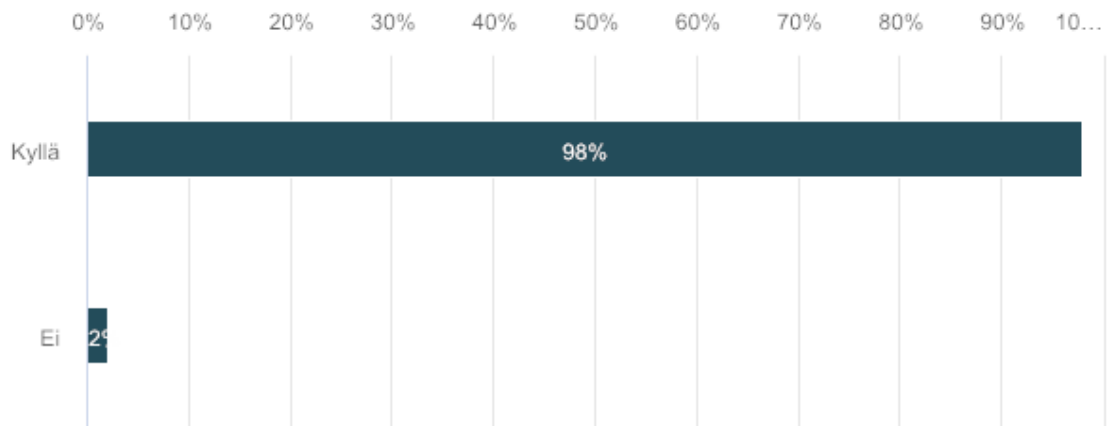
Kysymällä asiakkaan ja lapsen haaveita ja toiveita. Valamalla uskoa ja etsimällä ratkaisuja joihin asiakas haluaa sitoutua. Raha ei ole taloudellisen huono-osaisuuden ainoa tekijä, eikä mittari. Olen nähnyt selviytymistarinoita, jos joku jaksaa kannustaa rehellisesti ja avoimesti.

Herättääkö taloudellisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus sinussa huolta?

Vastaajien määrä: 50

Kyllä 98 %

Ei 2 %

Kuvio 4. Haastattelukysymys

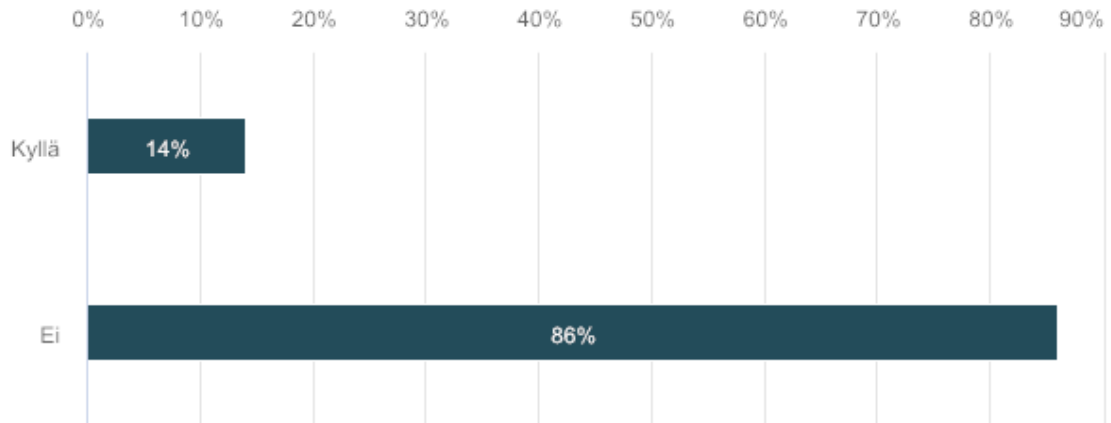
Suuri osa vastaajista kantaa huolta taloudellisen huono-osaisuuden siirtymisestä seuraaville sukupolville. Huolenpitomoraali ja sen ylläpitäminen on aina osa diakoniatyötä, sekä tukea ja vahvistaa ihmisten omatoimijuutta ja auttaa heitä löytämään yhteiskunnallisten palveluiden luokse (Juntunen ym., 2006, s. 184).

Tarjoaako yhteiskunta riittävästi keinoja ylisukupolvisuuden poistamiseen?

Vastaajien määrä: 49

Kyllä 14 %

Ei 86 %

Kuvio 5. Haastattelukysymys

Vastaajista seitsemän olivat sitä mieltä, että he saavat yhteiskunnalta riittävästi keinoja ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden katkaisuun, kun taas suurin osa koki riittämättömyyttä yhteiskunnan tuesta ongelmaa kohtaa.

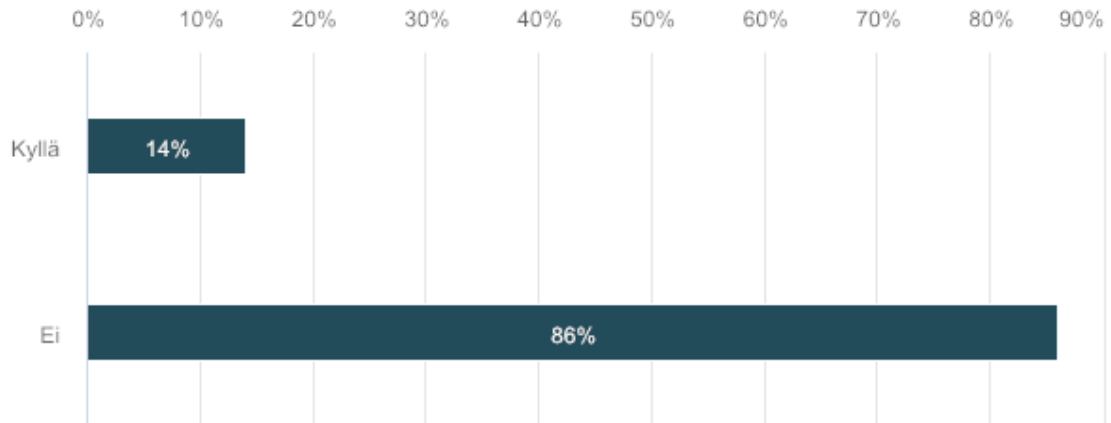
Tehostamalla yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Mielestäni monessa kunnassa/seurakunnassa tehdään liian "yksioivista" työtä. Unohtaen samalla, ettei kyse ole meidän elämästämme tai meidän kyvystämme auttaa. Yhteistyöllä ihmisten tavoittaminen ja auttaminen kokonaisvaltaisesti olisi mielestäni paremmin mahdollista, kuin yhden ainoan työntekijän taholta. Kokemukseni mukaan tästä jää vielä liian usein seurakunnan mahdollisuus olla auttavana tahona huomioimatta.

Tarjoaako kirkko riittävästi keinoja ylisukupolvisuuden poistamiseen?

Vastaaajien määrä: 50

Kyllä 14 %

Ei 86 %

Kuvio 6. Haastattelukysymys

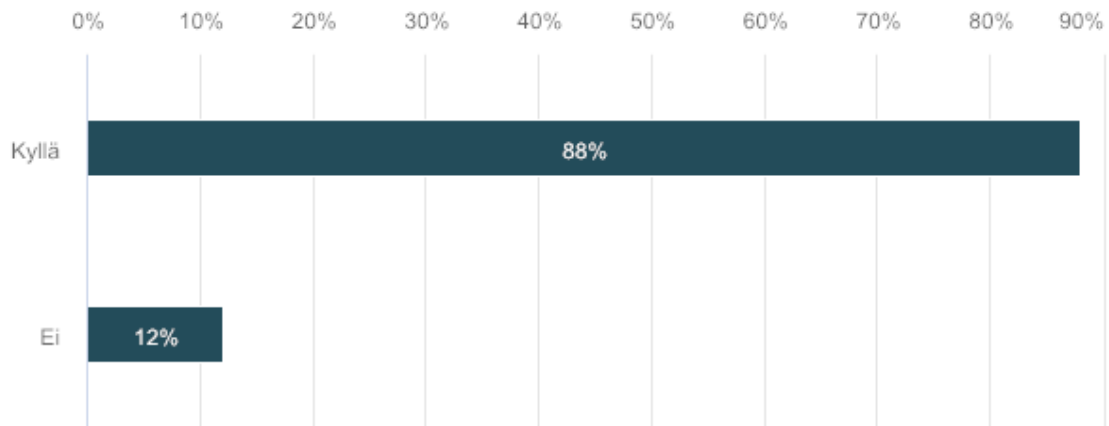
Sama osuus vastaajista koki, että apu kirkolta on yhtä vähäistä kuin yhteiskunnalta ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden poistamiseen (Kuvio 5). Kirkkohallituksen tutkimuksessa Viimeisellä luukulla (2006) tarkasteltiin muun muassa eroja eri hiippakuntien välillä siitä, miten taloudellista huono-osaisuutta ja diakoniaan panostamista on ollut paikallisesti. Verrannollisesti Lapuan hiippakunnan alueella on investoitu eniten diakonian toteuttamiseen suhteutettuna alueella ilmentyneeseen taloudelliseen huono-osaisuuteen. (Juntunen ym., 2006, s. 24–25.)

Paikkaako diakonia mielestäsi yhteiskunnallisen taloudellisen tuen resurssipulaa?

Vastaajien määrä: 50

Kyllä 88 %

Ei 12 %

Kuvio 7. Haastattelukysymys

Vastaajista merkittävä osa on sitä mieltä, että kirkko paikkaa yhteiskunnan velvoitetta huolehtia taloudellisen tuen myöntämisestä. Vuonna 2006 tehdyssä Kirkkohallituksen tutkimuksessa todettiin seurakuntien kantavan vastuuta ihmisten hädästä ja sen vuoksi he ovat kohdistaneet enemmän tuloja diakoniatyöhön seurauksena lamasta, tämä havainnollistaa sitä käsitystä, että seurakunnat ovat paikanneet sosiaaliturvan aukkoja. Resursseja diakoniatyöhön on lisätty etenkin niillä alueilla, missä on eniten taloudellista huono-osaisuutta, eli toisin sanoen toimittu kirkkolain mukaisesti ja viety apua sinne missä hätä on suurin. (Juntunen ym., 2006, s. 27.)

Kuinka pitkään olet toiminut virassasi?

Vastaajien määrä: 50

Vastaajat jakoutuivat eri ryhmiin sen perusteella, miten kauan he olivat työssään olleet

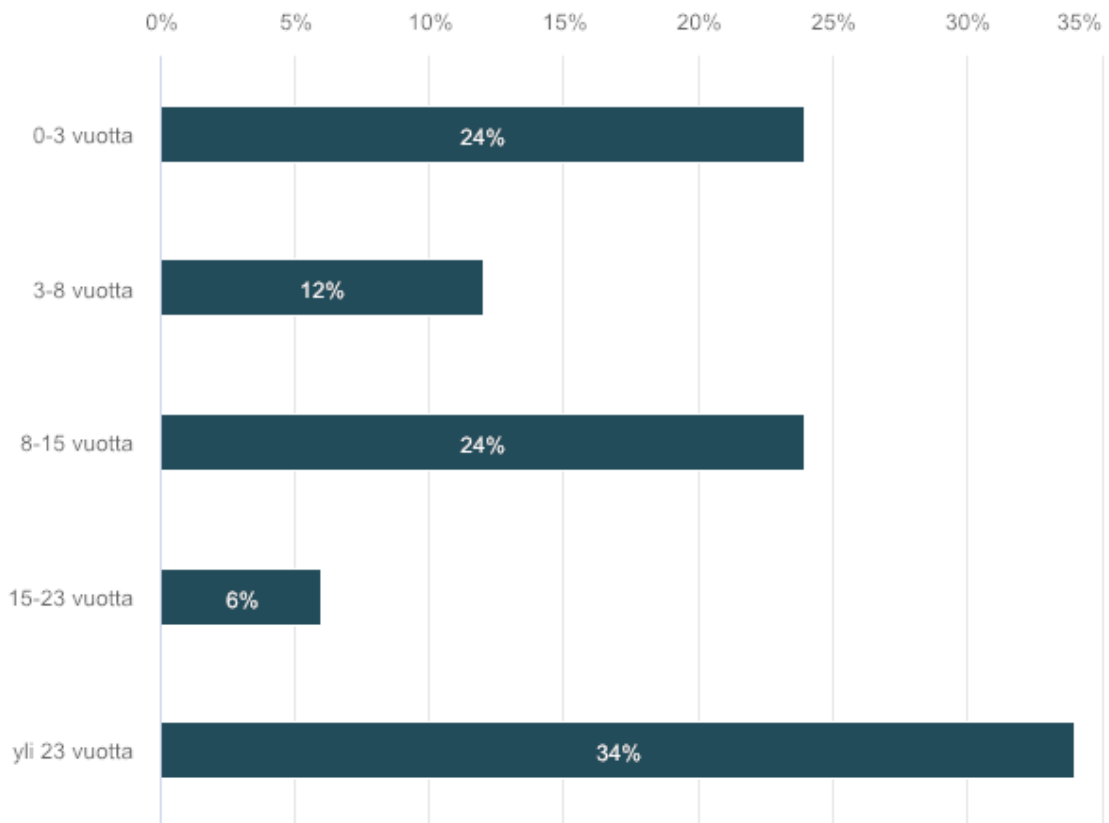
0–3 vuotta 24 %

3–8 vuotta 12 %

8–15 vuotta 24 %

15–23 vuotta 6 %

Yli 23 vuotta 34 %

Kuvio 8. Haastattelukysymys

Vastaajista yli puolet ovat tehneet pitkiä työuria kirkon palveluksessa ja siten saaneet pitkäaikaisinta tietoa erilaisten kriisien vaikutuksista suomalaisten taloudelliseen ahdinkoon ja nähneet asiakkaina jopa kolmannen ja neljännen sukupolven varttuvan taloudellisen huono-osaisuuden keskiössä.

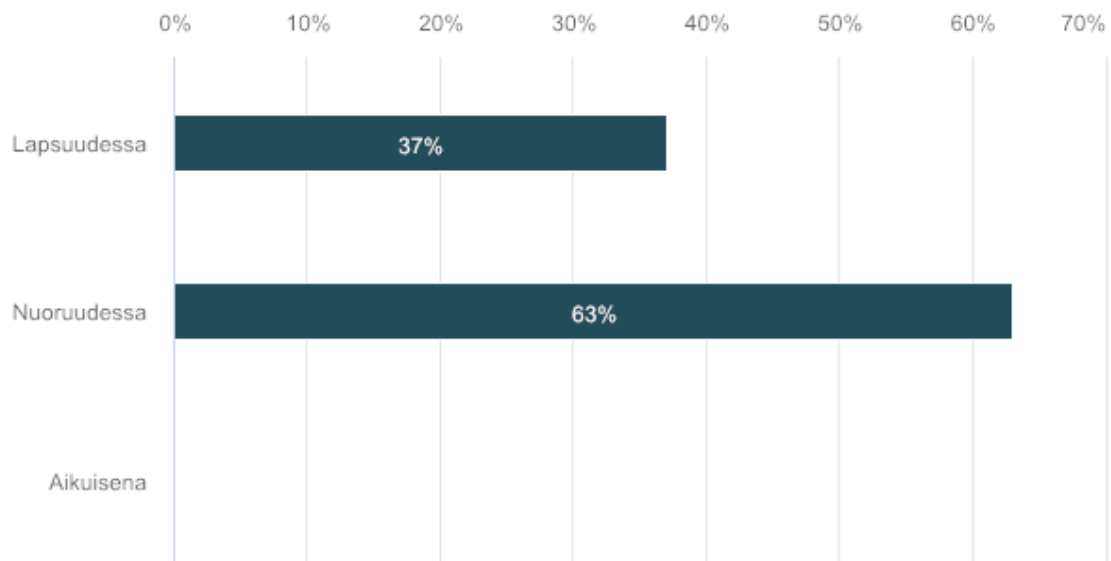
Missä iässä parhaimmat tulokset saavutetaan ylisukupolvisuuden poistamiseksi?

Vastaajien määrä: 48

Lapsuudessa 37 %

Nuoruudessa 63 %

Aikuisena 0 %

Kuvio 9. Haastattelukysymys

Kaikki vastaajista olivat sitä mieltä, että parhain apu ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi on lapsuudessa ja nuoruudessa. Kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa, että ongelmaan olisi mahdollista vaikuttaa vielä aikuisuudessa.

Lasten tukeminen (myös nuorella toimii) siten, että heille annetaan vaihtoehtoja koulutukseen ja uskoa omiin mahdollisuuksiin. Turvallisia aikuisia ympärille ja taloudellista tukea omiin unelmiin, ajatus siitä, että vaikka perheesi on vähävarainen, sinun ei tarvitse olla!

8 DIAKONIATYÖNTEKIJÖIDEN VASTAUKSIA

Kyselymme mukaan lähes kaikki vastaajista olivat havainneet ylisukupolvisuutta työssään (Kuvio 1) ja kokivat sen haastavana ilmiönä. Kyselymme vastanneiden kirkon työntekijöiden tekemät palveluvuodet jakautuivat erilaisiin vaihtoehtoihin. Vastaajista suurin osuus, 34 prosenttia oli pitkän uran tehneitä. Yli 23 vuotta diakoniatyötä tehneillä vastaajilla on kokemusta ja näkemystä ylisukupolvisuudesta ja tilanteen muuttumisista vuosien saatossa (Kuvio 8). Eräässä vastauksessa kerrottiin asiakkuudesta jo kolmannessa polvessa, ja neljäs on kasvamassa. Kohdassa 11 kysyimme, millaisissa työmuodoissa olet kohdannut ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta. Selkeästi avoimista kysymyksistä kävi ilmi, että ongelmaa havaitaan laajalti kaikissa eri diakonian työmuodoissa, vain yksi vastaajista ilmoitti, ettei hänellä ole kyseessä olevia asiakkaita lainkaan.

Toisessa kysymyksessä tiedustelimme, että käytätkö kysymyksiä taloudellisen huono-osaisuuden havaitsemiseksi, ja vastaajat jakautuivat kahtia. Puolet käyttivät kysymyksiä selvittääkseen periytymisen mahdollisuutta ja puolet eivät (Kuvio 2) Periytyvyyden taakka näkyy ja kuuluu diakoniatyöntekijöille rippikouluissa, kotikäynneillä, vastaanottotyössä, päiväkerhoissa, nuorisotyössä, perhetyössä, vanhustyössä, mielenterveys- ja päihdetyössä, kriminaalityössä, taloudellisen tuen antamisessa, sekä ruoka-avussa. Vastaajista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat huolissaan ylisukupolvisuudesta (Kuvio 4). Periytyvyyden havainnoiminen on siis diakoniatyössä tuttua ja tulee parhaiten esiin vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Vastaajat arvioivat parhaimpia tuloksia saavutettaneen ylisukupolvisuutta vastaan lapsuudessa ja selkeimmin nuoruusvuosina. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että ylisukupolvisuutta vastaan voisi taistella vielä aikuisena (Kuvio 9).

Koulutus, aktivoiminen elämässä näkemään tulevaisuuden toivoa ja toiveikkuutta. Itseluottamukseen vaikuttaminen vahvistamalla. Ajatuksena: menneisyys ei ole elinkautinen.

8.1 Diakoniatyö, rehellistä keskustelua ja ohjausta

Vastauksissa useimmin toistuva keino diakoniassa oli keskusteluapu ja ohjaus. Paapomista tai syyttelyä ei nähty toimivaksi menetelmäksi. Diakoniatyöntekijän roolia auttajana korostettiin, jolloin asiakkaan omaa valtaa päättää oman elämänsä suunnasta painotettiin. Diakoniatyöntekijän tehtävä on kuitenkin auttaa pohdinnassa ja tarjoaa keinoja tilanteen muuttamiseksi. Diakoniassa opastetaan itsenäistyviä nuoria talouden hallinnassa, jo ennen omilleen muuttoa. Asioista suoraan, selkeästi, avoimesti ja oikeilla termeillä puhuminen koettiin toimivaksi. Esimerkiksi periytyvät talouden hallinnan ongelmat olivat aihe, josta diakoniatyössä haluttiin keskustella rehellisesti. Asiakkaiden vastuuttaminen ja uskon luominen parempaan tulevaisuuteen on yksi diakoniatyöntekijöiden keskeisistä toimintamalleista vastausten perusteella.

Koulutuksen ja opiskelun tukeminen nähtiin vastauksissa yhtenä vaikuttamisen keinona. Oppivelvollisuuden nostaminen 18 ikävuoteen nähtiin hyvänä asiana, jolloin nivelvaiheen koulupudokkaiden määrä saataisiin pieneneväksi. Ylisukupolvista köyhyyttä tavattiin vastausten mukaan diakonian kaikissa työmuodoissa, mutta nuoruutta painotettiin kriittisenä aikana saada muutoksia käynnistymään. Mielekkään harrastuksen löytäminen ja harrastamisen taloudellinen tukeminen diakonian keinoin, sekä myös konkreettinen taloudellinen tukeminen ja talouden hallintaan kannustaminen nähtiin keinoina päästä elämässä eteenpäin. Palvelusuunnitelmien laatiminen pitkälle aikavälille, eikä vain taloudellisen avustamisen malli koettiin mielekkääksi. Diakoniassa kohdataan ihminen ihmisenä, ja tehdään pitkäjänteistä yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Näiden jälkeen alkaa rinnalla kulkeminen, jotta asiakas saa apua pitkällä tähtäimellä, eikä vain hetkellisesti.

8.2 Näköalattomuuden periytyminen

Periytyvä näköalattomuus koetaan diakoniatyössä haasteena, ja se näkyi vastauksissa laajasti. Lapsille ja nuorille toivotaan perheen ulkopuolisia aikuiskontakteja, jolloin voidaan tarjota malleja normaalista elämisestä. Esimerkkinä toimivat nuortenillat, joissa tarjolla on myös ruokaa, eli osoitetaan nuorille mallia arjen

toiminnasta kuten riittävästä ja ravitsevasta ruokailusta. Itsetunnon tukeminen nuoren herkässä elämänvaiheessa on yksi diakoniatyön tehtävistä, ei annettaisiin nuorten oppia mallia tekemättömyydestä ja näköalattomuudesta. Tarkoitus on saada nuori näkemään vaihtoehtoja elämälle, etenkin ajatusmallin muutos tilanteissa, joissa vanhemmat eivät käy töissä tai elä aktiivista elämää, johon kuu- luvat harrastukset ja sosiaaliset kontaktit.

Seuraavan sukupolven muutoshalu, koulutus, elinympäristön muuttuminen, oma tarve muuttaa elämäntapaa.

Nuorta tuetaan suunnitelmissa, jotka lähtevät hänen omista kiinnostuksis- taan ja ammatinvalinnoissa, sekä opastamalla rahan käyttöä.

Nuorten lisäksi vanhempien tukeminen kasvatustyössä on vaikuttaa periytyvään näköalattomuuteen. Koko perheen tiivis työskentely ja vanhempien asenteen muuttaminen työntekoon ja koulutukseen vaikuttaa ylisukupolvisen huono-osai- suuden jatkumiseen. Eräs vastaaja kertoi huomanneensa intensiivisen työsken- telyn perheen kanssa voimauttavan vanhempia niin, että kun ammatin ja työpai- kan tavoittelusta tuli vanhemmille tavoite, voitiin saada kierre katkeamaan van- hemmalta lapselle. Diakoniatyössä heikosta taloudellisesta asemasta keskuste- leminen ei ole aina helppoa. Työntekijät painottavat, että raha ei ole aina talou- dellisen huono-osaisuuden tekijä tai mittari. Asiat eivät aina muutu nopeasti eikä kaikkien kohdalla saada suuria tai näkyviä muutoksia aikaan. Tässä perheiden henkinen tukeminen nähdään tärkeänä. Taloudellisten vaikeuksien keskellä mur- rosikäisen perheen voimavarat voivat olla vähissä ja näköalattomuus valtaa alaa. Päivät voivat tuntua sinnittelyltä päivästä toiseen. Kuitenkin asiakkaalle ymmär- ryksen luominen siitä, että irti pääseminen on mahdollista, vaikka se tapahtuu hitaasti. Hyvä tulevaisuus kuuluu kaikille ja sen halun aktivoiminen on kaiken alku. Pitää kysyä: Mikä on sinun mielestäsi perheellänne paremmin, jos valitset tämän vaihtoehdon?

Asia on iso kokonaisuus ja opittujen mallien poisoppiminen on vaikeaa. Pit- källinen prosessi ja vaikea nähdä tuloksia, joskus työvoittoja. Vanhempien

vastuuttaminen ja oma-aloitteisuuden tukeminen vähitellen. Erilaisten näkökulmien tarjoaminen. Lasten harrastusten tukeminen.

8.3 Verkostotyön merkitys ja vertaisryhmien mahdollisuudet

Verkostotyön merkitys näkyi laajalti vastauksissa. Verkostotyössä asiakkaan elämäntilannetta voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti ja näin ollen kohdentaa palvelut oikein. Huono-osaisuus koetaan laaja-alaiseksi sisältäen terveyden, taloudelliset asiat, sosiaalisen verkoston puutteen, koulutuksen puutteen ja työttömyyden. Näihin ongelmiin tarvitaan laaja-alaista ammatillista apua, verkostoja ja aikaa. Pitkäaikainen yhteistyöhön perustuva tuki koettaisiin ratkaisuna, mutta ei tiedetä, onko diakoniassa resursseja siihen. Pelkällä taloudellisella avustamisella ei korjata tilannetta, jos ei päästä selville siitä, mistä taloudellinen huono-osaisuus johtuu. Eri toimijoiden kanssa toivottiin aktiivista tilanteen haltuun ottoa, kun kohtaa perheen, jossa ylisukupolvista köyhyyttä on havaittavissa. Ennaltaehkäisevään työhön toivottiin lisää panostusta kuten resurssien lisäämistä kuntouttavaan työhön, jolloin yritysten olisi helpompi palkata työntekijöitä ilman suuria taloudellisia riskejä.

Aktiivista perhetyötä yhdessä yhteiskunnan työmuotojen kanssa. Ottaa koppi, kun tällaisen perheen kohtaa, niin että mahdollisuus kierteen katkaisuun olisi olemassa. Kotikäyntityötä, palveluohjausta (aktiivista). Antaa esimerkkejä siitä, miten kierteen voisi katkaista, millaisia toimia se vaatisi.

Diakoniatyön kuuluu laaja verkostotyö, johon vastausten mukaan kaivattiin tukea myös työntekijän näkökulmasta. Ammatillisuuden ylläpitäminen nähtiin tärkeänä verkostotyötä tehdessä. Diakoniatyöntekijällä tulisi olla päivitetty tietämys ja osaaminen muun muassa Kelalla asioimisesta, paikallisista sote-palveluista, kuten myös esimerkiksi velkaneuvonnasta, takuusäätiöstä, tukikummeista ja kirkon diakoniarahastosta. Tuntemalla verkostot voi yhteistyötä myös tehostaa. Vastauksissa näkyi myös kritiikki ”yksiovisesta” työstä, jossa unohdetaan yhteistyön merkitys parempien tuloksien saavuttamisessa. Uudempana ajatuksena eräs vastaaja ehdotti erilaisia vertaisryhmiä, joissa pienissä piireissä asiaa voisi

käsitellä luottamuksellisesti ja jakaa omia kokemuksia toisille ja oppia niistä arjen selviytymistaitoja. Seurakunnan roolia auttamistahona ei ole joidenkin vastaajien mukaan aina riittävästi huomioitu.

Ehkä voisi olla hyvä erilaiset vertaisryhmät, joissa pienissä porukoissa voisi asiaa käsitellä luottamuksellisesti toinen toisiaan kuunnellen ja toisen kokemuksista ja selviytymistä oppien. Arjen "talouden hallinta" koulu olisi hyvä, eritoten nuorille aikuisille. Vähän samaan tapaan, kuin joku talouskoulu ennen vanhaan. Jossa harjoiteltaisiin perusarjen taloudenhallintaa, rahan käyttöä, kuukausibudjetointia, tulojen ja menojen erotusta ja sillä osuudella pärjäämistä jne.

8.4 Yhteiskunnan vastuu

Myös yhteiskunnan vastuuta peräänkuulutettiin. Vastaajista merkittävä määrä oli sitä mieltä, että yhteiskunnalta ei tule riittävästi keinoja ylisukupolvisuuden poistamiseen (Kuvio 5). Suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että kirkko paikkaa yhteiskunnan resurssipulaa (Kuvio 7). Hyvinvointivaltion vastuunkanto, eli se, että perusturvajärjestelmä toimii tilanteissa, joissa yhteiskunta ei voi merkittävästi parantaa rakenteellisia epäkohtiaan. Perusturvan tulisi olla parhaimmillaan osallistuttavaa tukea, mikä voisi tarjota mahdollisuuden osallistua esimerkiksi työhön tai tukityöhön. Pelkkä toimeentulotuki ei välttämättä kaikilta osin ole parasta huono-osaisuuden ehkäisyä.

Verkostoissa yhdessä tukeminen, "kansalaiskasvatusta" koulussa taloudenhoitoon, velanottoon, arjen asioiden hallintaan. Sosiaalityössä tuki muutenkin kuin toimeentulotuen laskeminen.

Talousneuvontaa ja ohjausta.

Suomalainen työskentelykulttuuri nähtiin vastauksissa mustavalkoisena, jossa vaihtoehtoja erilaisille räätälöidyille työskentelymalleille ei ole. Joko asiakas on täysillä töissä kokoaikaisesti ja mikäli ei siihen pysty, niin ei ole ollenkaan. Erilaisen työntekemisen mallien luominen ja hyväksyminen auttaisi esimerkiksi

mielenterveyskuntoutujia, jotka saattaisivat taipua helpommin osa-aikatyöhön kokoaikatyön sijaan. Yhteiskunnalliselta tasolta etuusjärjestelmien vastaan tuleminen erilaisiin työskentelymalleihin toisi asiakkaille taloudellista helpotusta. Yhteiskuntarakenteeseen toivottiin myös muutoksia. Perusopetukseen toivottiin liitettävän enemmän tukitoimia lapsiperheiden taloudellisen huono-osaisuuden helpottamiseksi. Peruskoulutukseen tuli useana ehdotuksena talouden hallinnan opetusta. Myös lasten harrastus ja jatko-opiskelu kustannuksiin toivottiin kunnilta ja järjestäjiltä lisää vastaan tulemistä niiden perheiden kohdalla, joilla taloudellinen tilanne on este lapsen osallistumiselle.

Koulutus ja erityistyöllistäminen.

Päihdekäytön lopettamisen tukeminen. Oman talouden hallintaan opintoja ala- ja yläkoulussa. Etsivä nuorisotyö. Pikavippien kieltäminen.

Varmistetaan mahdollisuudet osallistua harrastuksiin myös vähävaraisille, tarjotaan yhteiskunnan puolelta riittävä toimeentulo myös opiskelijoille, annetaan mahdollisuus myös ylivelkaantuneille nuorille saada opintotukea. Ei saa edellyttää, että kaikki ottavat opintolainaa. Kaikki eivät uskalla ottaa opintolainaa, koska tulevaisuus epävarmaa ja jos vanhemmilla ei ole varaa avustaa, eivät tule toimeen pelkällä nykyisellä opintotuella. Opintotuki on liian pieni! Opintotuki pitää saada perustoimeentulotuen tasolle vähintään! Mieluummin vähän enemmän, se kannustaisi opiskelemaan!

8.5 Diakoniatyön haasteet

Kyselyssämme käsitelimme diakoniatyöntekijöiden keinoja puuttua ylisukupolviiseen huono-osaisuuteen. Erilaisissa kysymysvaihtoehdoissa vastauksissa näkyi myös ongelman haastavuus. Vastauksissa kerrottiin, että keinot ovat vähissä tai diakoniassa ole millään riittäviä keinoja katkaista ylisukupolvista köyhyyttä. Niukasti yli puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että heillä ei ole riittävästi keinoja taloudellisen huono-osaisuuden kierteen katkaisemiseksi, kun taas vastaajista 46 prosenttia oli sitä mieltä, että uskovat heillä olevan tarpeeksi keinoja ongelman katkaisuun (Kuvio 3).

Jos tämän tietäisin, olisin ministeri.

Eräs vastaajista kertoi, ettei diakoniassa ole aikaa tai ehkä osaamistakaan tukea yksiköitä ja perheitä suuressa määrin. Diakonian apua kuvattiin lähinnä “laastariksi haavaan” eli pitkän tähtäimen ratkaisuja ongelman helpottamiseksi ei koeta olevan. Diakoniatyöntekijät kuvaavat kyselyn vastauksissa resurssejaan minimaaliseksi. Vastaajista merkittävän suuri osuus on yhtä mieltä siitä, ettei kirkko tarjoa riittävästi tukea ylisukupolvisuuteen (Kuvio 6). Avustusten antaminen tarjoaa taloudelliseen ongelmaan lyhytaikaista helpotusta, mutta avustusten antaminen ei poista ongelmaa, ainoastaan siirtää sitä eteenpäin. Ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus kuvastuu vastauksissa pysyvänä taakkana, jonka ei uskota tulevan koskaan poistumaan. Painolastina pidetään autettavien opittua mallia tietynlaisesta elämästä, eivätkä kyvyt riitä muutokseen. Diakoniatyössä kohdattava ylisukupolvisuus kulkee jo kolmannessa polvessa ja neljäs on varttussa.

Diakoniassa ei ole minusta millään riittäviä keinoja siihen. Meillä ei ole aikaa, eikä ehkä osaamistakaan (terapeuttista) tukea yksilöitä ja perheitä suuressa määrin. Huono-osaisuus on yleensä laaja-alaista (terveys, mielenterveys, taloudelliset asiat, sosiaalinen verkoston puute, koulutuksen puute tai mataluus, työttömyys jne.) Näissä asioissa tarvitaan monenlaista ammatillista apua, verkostoja ja aikaa. Yhteistyön rakentaminen, tuki ja pitkäaikainen työskentely voisi auttaa, mutta en tiedä onko diakoniassa resursseja siihen (ei).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kyselyaineiston perusteella ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus näyttäytyy arkipäiväisenä ongelmana, sillä vastaajista 98 % vastasi havainneensa ongelmaa työssään. Vastausten perusteella asiaa ei erikseen kartoiteta työssä, vaan se tulee työn ohella esille. Vastaajista puolet käyttävät kysymyksiä työssään, jotka voivat tuoda esille ylisukupolvisuuden. Seuraava lähes samoilla tuloksilla vastaajat jakanut kysymys oli, onko diakoniatyöntekijöillä riittävästi keinoja puuttua ongelmaan. Koska kahtiajako vastaajien kesken on selkeä, se kertoo strategian tarpeesta ongelmaa kohtaan diakoniatyöntekijöiden keskuudessa.

Vastaajista yli 80 % oli sitä mieltä, että kirkko, eikä yhteiskunta tarjoa riittävästi keinoja ylisukupolvisen taloudellisen huono-osaisuuden poistamiseen ja samalla kirkko myös paikkaa yhteiskunnallista resurssipulaa. Lisäksi lähes kaikki ovat sitä mieltä, että tilanne herättää työntekijöissä huolta. Nämä tulokset vahvistavat johtopäätöstämme yhteisen strategian tarpeesta ongelmaa kohtaan. Huono-osaisuuden periytyvän näköalattomuuden ja avun hakijoiden subjektiivisen oikeuden kokemuksen kautta pohdimme kuitenkin, onko kyse yhteiskunnan resurssipulasta, jos sen tarjoama taloudellinen tuki ei toistuvasti riitä kattamaan elämiskustannuksia.

Kysyimme myös missä iässä saavutetaan parhaimmat tulokset ylisukupolvisuuden poistamiseksi, ja vastaukset jakoutuivat kolmesta vaihtoehdosta kahteen vaihtoehtoon, lapsuuteen ja nuoruuteen. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että tuloksia voitaisiin saavuttaa hyvällä menestyksellä vielä aikuisiässä. Ratkaisevat elämänvaiheet periytyvyyden estämiseksi tai poistamiseksi ovat siis lapsuus ja nuoruus. Mielestämme vastaus on siltikin huolestuttava, koska esimerkiksi perheen perustamisvaiheessa on mahdollista saada hyviä tuloksia aikuisten kanssa laajalla verkostotyöllä muun muassa terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden kanssa yhteistyötä tekemällä.

Lapuan hiippakunnan alueella on erisuuruisia seurakuntia, mutta taloudellisen tuen antaminen on vakiintunut avustusmuoto kaikkialla, joten lähes tasan jakautuneet vastaukset olivat hämmästyttävää havainnointia taloudellisen huono-osaisuuden periytyvyyden ongelman kohtaamisessa. Ilmiötä kohdataan kaikkialla ja sen haastavuus tiedostetaan, puolet työntekijöistä ei kuitenkaan erikseen havainnoi ilmiötä vaan se tulee muun työn ohella esille. Jäimme pohtimaan, kuinka aktiivista ilmiöön puuttuminen on, kun sitä havaitaan. Puolet vastaajista on sitä mieltä, että heillä on keinoja työntekijöinä puuttua ongelmaan, ja hieman yli puolet vastasi, että heillä ei ole vastaavanlaisia keinoja. Vastausten perusteella pohdimme, onko diakoniatyöntekijöillä riittävästi keinoja, halua ja työn imua pureutua ongelmaan sen havaittuaan.

Ylisukupolvisuudessa asiakkaan ongelman ydin on laajempi kuin vain henkilökohtainen sattumanvarainen putoaminen yhteiskunnan tukiverkon ulkopuolelle. Elämänhallinnan haasteet ja näköalattomuus ovat kulkeneet avuntarvitsijan raskaana perintönä jo mahdollisesti useampien sukupolvien ajan, ja ratkaisuna tähän perintöön ei toimi kertaluonteinen taloudellinen avustaminen. Pohdimme missä kohtaa avustamista nähdään avuntarve kertaluontoisena tai pitkäkestoisena? Ja tulisiko pitkäkestoinen avuntarve nähdä merkinä sille, että avuntarve on jatkuvaa ja ottaa aikaa tarkemmalle työskentelylle. Diakonian taloudellisen avun luonne kertaluonteisena, viimeisenä luukkuna ei vastausten mukaan toteudu.

Lopputulokset eivät täysin vastaa kokonaiskuvaa Lapuan hiippakunnan alueella, koska kyselymme vastasi alle puolet alueella työskentelevistä diakoniatyöntekijöistä ja ylisukupolvinen taloudellinen huono-osaisuus näkyy eri seurakunnissa eri tavoin. Saamamme tulokset herättivät silti meidät pohtimaan ovatko diakoniatyöntekijät vastuutettuja toimimaan ongelman kanssa omin neuvoin. Ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa kokonaisvaltainen avuntarjoaminen näkyi lähdeaineiston, sekä kyselyn perusteella tärkeänä lähdettäessä etsimään apukeinoja ongelmaan. Vastauksissa ilmeni suuri tarve verkostotyölle, jossa eri alojen ammattilaiset toimisivat yhdessä ylisukupolvisen huono-osaisuuden kierteen katkeamisen hyväksi. Seurakunnissa tehdään jo nyt verkostotyötä vaihtelevissa määrin ja sitä tulisi mielestämme vahvistaa. Yhteistyöhön tulisi asiakastyön lisäksi lukeutua myös verkostotoimijoiden keskinäinen tiedonjako ja koulutus. Kyselyn vastauksissa näkyi, ettei diakoniatyöntekijöillä ole yhtenäisiä tiedollisia valmiuksia verkostotyöhön. Lisäkoulutus ja verkostokartan käyttöönotto työn tueksi olisi mielestämme yksi ratkaisu vahvistaa toimivaa verkostotyötä. Kynnys tehdä yhteistyötä asiakkaan hyväksi helpottuu, kun tiedetään mitä kaikkia palveluita on tarjolla ja mistä niitä haetaan.

Opinnäytetyön työstäminen osoitti mitä valmiuksia meillä tulee työssämme olla, mutta myös sen mitä haasteita työssä voi tulla vastaan. Asiakastyön- ja yhteiskuntaosaamisen on oltava laajaa, jotta voimme olla riittävän ammattitaitoisia kohtaamaan ihmisiä taloudellisen hädän äärellä, sekä palvelujärjestelmien tietämistä ja riittävää verkostotyön hyödyntämistä. Työmme perusteella diakoniassa on

tehtävä oma työpanos tykö julkisille sektoreille, että työskentely ylisukupolvisen taloudellisen hädän äärellä ei olisi vai yhden auttajan varassa. Opinnäytetyöstämme opimme erilaisia tapoja kohdata ja työskennellä ylisukupolvisen taloudellisen tilanteen ennaltaehkäisyn kannalta ja sen katkaisemiseksi. Merkittävimmät menetelmät, jotka kehittyivät työskentelyn myötä, olivat rohkeus ottaa asiat puheeksi, verkostoyhteistyön selvittäminen, ja motivointi ja kannustaminen pienistäkin edistymisen askeleista. Joskus se riittää, että on yksi, joka uskoo sinuun. Erityisesti vahvistui käsitys siitä, että diakoniatyö on jatkuvaa ajanhermolla olemista, kehittymistä ja kehityksen mukana pysymistä.

LÄHTEET

- Ahokas, J., Iivonen, E., Markkanen, M., Cantell, M., Eskelinen, N., Sironen, J., & Järvinen, A. (2017). *Köyhyys: Syitä ja seurauksia* ([2. päivitetty painos]). Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin.
- Alava, H., Kela, A., Nikkanen, A. & Paloviita, P. (2020). *Diakoniabarometri 2020: Aina uuden edessä*. Kirkkohallitus.
- Diakoniatyöntekijöiden liitto. (22.9.2016). *Diakoniatyöntekijöiden eettiset ohjeet*. Saatavilla 25.8.2021 https://www.dtl.fi/media/dtl_eettisetohjeet_2016.pdf
- Euroopan parlamentti. (i.a) Eurobarometri. Saatavilla 28.8.2021 <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/fi/be-heard/eurobarometer>
- Evl.fi. Arjen ongelmat. Rahahuolet. Talousapua ja neuvontaa. Saatavilla 17.9.2020 <https://evl.fi/apua-ja-tukea/arjen-ongelmat/rahahuolet>
- Hakamäki, K. (2015). *Köyhyyden periytyvyys Suomessa vuosina 2005 ja 2010*. Turun yliopisto.
- Heikkinen, A. (2017). *Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Henttonen, K., & Malkavaara, M. (2018). *Pohdintaa oikeasta, väärästä ja diakoniasta: Kai Henttosen juhlakirja*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hiilamo, H., & Hiilamo, H. (2016). *Miten kirkon diakoniatyö reagoi 2000-luvun talouskriisiin?* Saatavilla 24.8.2021 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016102525579>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara P. (2016) *Tutki ja kirjoita*. (21 painos) Helsinki: Tammi.
<https://www.aurora-lehti.fi/hyvinvointivaltion-puuttuvat-palaset/>
- Hübner, I., & Eurich, J. (2013). *Diaconia against Poverty and Exclusion in Europe: Challenges - Contexts - Perspectives*. Evangelische Verlagsanstalt.
- Hyytiäinen, E. (2019). *Hyvinvointivaltion puuttuvat palaset*. Aurora-lehti. Saatavilla 27.8.2021
- International federation of social workers. (2018) Saatavilla 25.8.2021. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>

- Juntunen, E., Grönlund, H., & Hiilamo, H. (2006). *Viimeisellä luukulla*. Kirkkohallitus.
- Kallio, J., & Hakovirta, M. (toim.).(2020). *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Vastapaino.
- L 1055/1993. Kirkkojärjestys. Saatavilla 13.9.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055#V7>
- L731/1999. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavilla 25.8.2021 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Lapuan hiippakunta. (i.a.) Tietoa hiippakunnasta. Saatavilla 13.4.2021 <https://www.lapuanhiippakunta.fi/tietoa-hiippakunnasta/>
- Lapuan hiippakunta. (i.a.-a) Rohkeasti! - Piispanvaali 2021. Saatavilla 28.8.2021 <https://www.lapuanhiippakunta.fi/paatoksenteko/rohkeasti-piispanvaali-2021/>
- Lapuan piispa. (i.a) Piispa Simo Peura. Saatavilla 28.8.2021. <https://www.lapuanpiispa.fi/esittely/>
- Me-säätiö. (2021) Saatavilla 2.8.2021 <https://www.mesaatio.fi/>
- Mäkelä, M., & Syrjä, S. (2021) Että kukaan ei jää yksin. Kirkkohallitus.
- Nousiainen, K., Petrelius, P., & Yliruka, L. (2016) Puheista tekoihin!: Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa.Helsinki: THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>
- Ohisalo, M., Laihiala, T., & Saari, J. (2015). Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonoissa. Yhteiskuntapolitiikka, 80(5), 435-446.
- Raunio, K. (2006). Syrjäytyminen: Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia (2. p. 2010.). Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Saari, J., Eskelinen, N., & Björklund, L. (2020). *Raskas perintö: Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Gaudeamus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (i.a). Sosiaalipalvelut. Saatavilla 27.8.2021 <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>
- Soste. (i.a). Ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisyn pakko. Saatavilla 28.8.2021. <https://www.soste.fi/hyvinvointi-ja-terveys/ylisukupolvisen-huono-osaisuuden-ehkaisyn-pakko/>
- Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.-a) *Diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvaus*. Saatavilla 29.8.2021

<https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Diakonian+viranhaltijan+ydinosaamiskuvaus+2020.pdf/2f47a08a-75ca-5e50-e3a7-44a830701b6c?t=1604574818706>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Elinolotilasto [verkkojulkaisu].

ISSN=2669-8854. 01 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 25.8.2021. http://www.stat.fi/til/eot/2020/01/eot_2020_01_2021-02-09_tie_001.fi.html

Suomi. Kansaneläkelaitos. Tutkimusosasto, Saari, J. & Niemelä, M. (2013). Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto.

Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Saatavilla 13.9.2020 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>

The European Anti-Poverty Network (i.a.) Saatavilla 28.8.2021

<https://www.eapn.eu/>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi

Työväen sivistysliitto & Taimio, H. (2010). Hyvinvointivaltion suunta - nousu vai lasku? Työväen sivistysliitto.

Valtiovarainministeriö. (i.a.). Eurooppa 2020-strategia. Saatavilla 27.8.2021

<https://vm.fi/eurooppa-2020-strategia>

LIITE 1. Kysely

Perusraportti Opinnäytetyö kysely diakoneille

- 1. Oletko havainnut ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta työtä tehdessäsi?**
- 2. Käytätkö kysymyksiä taloudellisen huono-osaisuuden periytyvyyden havaitsemiseksi?**
- 3. Koetko että itselläsi on keinoja vaikuttaa taloudellisen huono-osaisuuden kierteen katkaisuun?**
- 4. Herättääkö taloudellisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus sinussa huolta?**
- 5. Tarjoaako yhteiskunta riittävästi keinoja ylisukupolvisuuden poistamiseen?**
- 6. Tarjoaako kirkko riittävästi keinoja ylisukupolvisuuden poistamiseen?**
- 7. Paikkaako diakonia mielestäsi yhteiskunnallisen taloudellisen tuen resurssipulaa?**
- 8. Kuinka pitkään olet toiminut virassasi?**
- 9. Missä iässä parhaimmat tulokset saavutetaan ylisukupolvisuuden poistamiseksi?**
- 10. Millaisten keinojen olet huomannut katkaisevan ylisukupolvisuuden kierteen?**
- 11. Millaisissa työmuodoissa olet kohdannut ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta?**
- 12. Millaisia menetelmiä taloudellisen huono-osaisuuden kierteen katkaisuun tulisi käyttää?**

13. Mitkä on sinun keinosi ylisukupolvisten taloudellisten ongelmien poistamiseksi?

14. Miten ylisukupolvista taloudellista huono-osaisuutta voisi ehkäistä?